

การริบทรัพย์สินด้วยกระบวนการทางแพ่งกับระบบกฎหมายไทย

การริบทรัพย์สินตามกฎหมายอาญา

การริบทรัพย์สินในประเทศไทยมีปรากฏมาตั้งแต่สมัยโบราณ ซึ่งมีลักษณะเป็นโทษโดยแท้ เรียกว่า “ ริบราชบาท ” คือ ให้ริบทรัพย์สินทั้งหมดของผู้กระทำความผิดตกเป็นของรัฐทั้งสิ้น รวมทั้งการริบลูกเมียข้าคนของผู้กระทำความผิดลงเป็นทาส การริบราชบาทในกฎหมายโบราณพบในกฎหมายต่าง ๆ เช่น กฎหมายลักษณะอาญาหลวง กฎหมายลักษณะโจร กฎหมายลักษณะขบถศึก เป็นต้น การริบราชบาทในสมัยโบราณถือเป็นการลงโทษที่ร้ายแรงเช่นเดียวกับโทษประหารชีวิต หรือโทษเกี่ยวกับเสรีภาพที่ให้จำคุกตลอดชีวิต¹ ดังนั้น การจะลงโทษริบราชบาท จะต้องนำความขึ้นกราบบังคมทูลขอพระบรมราชานุญาตก่อนเสมอ ดังปรากฏในพระธรรมนูญศาลหัวเมือง ร.ศ. 114 มาตรา 19 ว่า “ ศาลพิพากษาซึ่งมีโทษถึงประหารชีวิตอย่างหนึ่ง ถึงริบทรัพย์สินอย่างหนึ่ง เมื่อศาลได้อ่านให้คู่ความฟังแล้วต้องบอกคำสั่งพิพากษาเข้ามายังเสนาบดีกระทรวงยุติธรรม ให้นำขึ้นกราบบังคมทูลฯก่อน ต่อเมื่อได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาตแล้วจึงจะกระทำตามคำพิพากษาได้แต่คำพิพากษานอกจากนั้นเมื่อศาลได้พิพากษาแล้ว และคู่ความมิได้อุทธรณ์ตามกฎหมายก็ดี ให้ผู้พิพากษาบอกผู้ว่าราชการเมืองและกรรมการให้บังคับตามคำพิพากษาได้ทุกประการ ” และความตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความอาญามีโทษสำหรับใช้ไปพลางก่อน ร.ศ. 115 มาตรา 29 บัญญัติว่า “ คำตัดสินอันใดอันหนึ่งซึ่งถึงที่สุดแล้ว และเป็นคำตัดสินมีโทษประหารชีวิต ริบทรัพย์สมบัติหรือจำคุกตลอดชีวิต ต้องเสนาบดีกระทรวงยุติธรรมนำคำตัดสินนั้นทูลเกล้าฯถวาย ถ้ามีฎีกาของผู้ต้องโทษนั้นด้วยก็ให้ทูลเกล้าฯถวายพร้อมกัน เมื่อทราบ

---

¹พิพัฒน์ จักรางกูร, “ การริบทรัพย์สิน, ” (วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต ภาควิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2501), หน้า 9-11.

กระแสพระบรมราชโองการให้เป็นไปตามคำพิพากษาหรือให้งดเว้นเสียแต่ประการใด จึงได้กระทำตามพระบรมราชโองการนั้นทุกประการ ”

การริบทรัพย์สินในสมัยโบราณมีผลกระทบอย่างกว้างขวาง นอกจากกระทบกระเทือนต่อผู้ถูกริบทรัพย์สิน ยังมีผลร้ายต่อครอบครัวของผู้ต้องโทษริบทรัพย์สิน ทั้งๆ ที่บุคคลเหล่านั้นมิได้เป็นผู้มีส่วนร่วมในการกระทำความผิดทางอาญาด้วย ดังนั้นต่อมาเรื่องการริบราชบาทจึงถูกยกเลิกไปและเปลี่ยนมาเป็นการริบทรัพย์สินเฉพาะสิ่งที่เกี่ยวข้องกับความผิดเท่านั้น² การริบราชบาทคล้ายกับโทษริบทรัพย์สินผู้ต้องคำพิพากษาลงโทษประหารชีวิต เพราะกระทำความผิดอาญาอย่างร้ายแรงและผู้ทรยศต่อชาติตามกฎหมายคอมมอนลอว์ของอังกฤษ แต่กฎหมายอังกฤษไม่รุนแรงถึงขั้นริบข้าทาสบริวารหรือบุตรของผู้กระทำความผิด ซึ่งการริบทรัพย์สินตามกฎหมายอาญาจะริบทรัพย์สินได้ต่อเมื่อ โจทก์พิสูจน์ได้ว่าจำเลยกระทำความผิดจริงตามฟ้อง และพิสูจน์ได้ว่าทรัพย์สินนั้นเป็นทรัพย์สินที่ได้ใช้ หรือได้มา หรือมีไว้เพื่อใช้ในการกระทำความผิด เว้นแต่เป็นทรัพย์สินที่กฎหมายบัญญัติไว้ว่าผู้ใดทำหรือมีไว้เป็นความผิดให้รับเสียทั้งสิ้นไม่ว่าจะมีผู้ถูกลงโทษตามคำพิพากษาหรือไม่ตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 32 ในประมวลกฎหมายอาญา ได้บัญญัติถึงประเภทของทรัพย์สินที่จะถูกริบเนื่องจากการกระทำความผิดทางอาญา มีรายละเอียดดังจะกล่าวในหัวข้อต่อไป

1. ประเภททรัพย์สินที่ถูกริบ

หลักการริบทรัพย์สินและประเภทของทรัพย์สินที่ริบได้มีบัญญัติไว้ในมาตราต่อไปนี้
 มาตรา 32 ทรัพย์สินใดที่กฎหมายบัญญัติไว้ว่า ผู้ใดทำหรือมีไว้เป็นความผิดให้รับเสียทั้งสิ้นไม่ว่าเป็นของผู้กระทำความผิด หรือมีผู้ถูกลงโทษตามคำพิพากษาหรือไม่

มาตรา 33 ในการริบทรัพย์สิน นอกจากศาลจะมีอำนาจริบตามกฎหมายที่บัญญัติไว้โดยเฉพาะแล้ว ให้ศาลมีอำนาจสั่งให้ริบทรัพย์สินดังต่อไปนี้ด้วย คือ

- (1) ทรัพย์สินซึ่งบุคคลได้ใช้หรือมีไว้เพื่อใช้ในการกระทำความผิด หรือ

²จิตติ ดิงศภทิพย์, กฎหมายอาญา ภาค 1, พิมพ์ครั้งที่ 9, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท กฤษสยาม พรินติ้ง กรุ๊ป จำกัด, 2536), หน้า 893 .

(2) ทรัพย์สินซึ่งบุคคลได้มาโดยกระทำความผิด
เว้นแต่ทรัพย์สินเหล่านั้น เป็นทรัพย์สินของผู้อื่นซึ่งมิได้รู้เห็นเป็นใจด้วยใน
การกระทำความผิด

มาตรา 34 บรรดาทรัพย์สิน

(1) ซึ่งได้ให้ตามความในมาตรา 143 มาตรา 144 มาตรา 149
มาตรา 150 มาตรา 167 มาตรา 201 หรือมาตรา 202 หรือ

(2) ซึ่งได้ให้เพื่อจูงใจให้บุคคลกระทำความผิด หรือเพื่อเป็นกำลังใจ
ในการที่บุคคลได้กระทำความผิด

ให้ริบเสียทั้งสิ้น เว้นแต่ทรัพย์สินนั้นเป็นของผู้อื่นซึ่งมิได้รู้เห็นเป็นใจด้วย
ในการกระทำความผิด

เมื่อพิจารณาบทบัญญัติของกฎหมายทั้งสามมาตราดังกล่าวข้างต้น สามารถที่จะแบ่ง
การริบทรัพย์สินตามที่ได้บัญญัติเป็นหลักทั่วไปได้เป็น 3 กรณีด้วยกัน คือ

1. ทรัพย์สินที่ศาลจะต้องริบเสมอ ไม่ว่าเป็นของผู้ใดก็ตามจะใช้ดุลพินิจไม่ได้ตาม
บทบัญญัติมาตรา 32 สำคัญของการริบทรัพย์สินประเภทนี้อยู่ที่สภาพของทรัพย์สินนั้น
กล่าวคือ การทำหรือมีไว้ซึ่งทรัพย์สินเช่นนั้นเป็นความผิดในตัวเอง มิใช่เป็นความผิดต่อเมื่อ
ขาดคุณสมบัติหรือพฤติการณ์อย่างอื่นเข้ามาเกี่ยวข้อง เช่น กรณีกฎหมายถือเป็นความผิด
เพราะไม่ได้รับอนุญาตตามกฎหมายหรือการมีไว้เกินจำนวนที่กฎหมายอนุญาตถือว่าเป็นเหตุอันเข้า
เกี่ยวข้องมิใช่เป็นความผิดโดยตัวเอง³ เช่น มีเนื้อสุกรเพื่อจำหน่ายทั้งตัว เมื่อไม่มีใบอนุญาต
ให้ฆ่ากำกับเนื้อสุกร ความผิดอยู่ที่ไม่มีใบอนุญาตให้ฆ่ากำกับเนื้อสุกร มิใช่ทรัพย์สินที่มีไว้เป็น
ความผิดตามมาตรา 32 ศาลไม่ริบ (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 475 / 2506)

การทำหรือมีไว้ซึ่งทรัพย์สินที่จะมีความผิดตามมาตรา 32 เช่น เงินตราปลอม
แสตมป์ปลอม ปืนเถื่อน เฮโรอีน ทรัพย์สินเหล่านี้มีกฎหมายบัญญัติห้ามไว้โดยชัดแจ้ง

³จิตติ ดิงคภักดิ์, กฎหมายอาญา ภาค 1, หน้า 910 - 919.

ห้ามมิให้ผู้ใดทำหรือมีไว้ในครอบครอง เพราะมีลักษณะเป็นอันตรายต่อสังคมส่วนรวมกระทบกระเทือนต่อความสงบสุขเรียบร้อยของสังคม กฎหมายจึงกำหนดให้ทรัพย์สินประเภทนี้โดยมิให้อำนาจใช้ดุลพินิจและบังคับให้รับโดยเด็ดขาดไม่ว่าทรัพย์สินนั้นจะเป็นของผู้ใด⁴ จะมีผู้ได้รับโทษตามคำพิพากษาหรือไม่ เนื่องจากลักษณะของทรัพย์สินนั้นเป็นสิ่งผิดกฎหมายอยู่ในตัวเอง วัตถุประสงค์ของการริบทรัพย์สินชนิดนี้เพื่อป้องกันมิให้ทรัพย์สินนั้นเป็นอันตรายต่อสังคมต่อไป

ถึงแม้ว่า มาตรา 32 บัญญัติให้ริบทรัพย์สิน ซึ่งผู้ใดทำหรือมีไว้เป็นความผิดให้ริบทรัพย์สินโดยเด็ดขาดไม่พิจารณาว่าทรัพย์สินนั้นเป็นของผู้ใด แต่การริบทรัพย์สินโดยเด็ดขาดตามกฎหมายอื่น เช่น พ.ร.บ. ศุลกากร พ.ศ. 2469 , พ.ร.บ. การพนัน พ.ศ. 2478 , พ.ร.บ. ป่าไม้ พ.ศ. 2484 , พ.ร.บ. ป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 , และพ.ร.บ. ป้องกันการค้ากำไรเกินควร พ.ศ. 2490 เป็นต้น แม้ศาลต้องพิพากษาให้ริบเสมอจะใช้ดุลพินิจไม่ได้ก็ตาม แต่จะริบทรัพย์สินของผู้อื่นที่มีได้รู้เห็นเป็นใจหรือร่วมกระทำความผิด ดังเช่นมาตรา 32 หาได้ไม่ถือว่าเป็นการขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ⁵

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 222 / 2494 ศาลวินิจฉัยว่าบทบัญญัติมาตรา 13 ทวิ (1) แห่ง พ.ร.บ. ส้ารวจและห้ามกักกันข้าว พ.ศ. 2489 แก้ไขเพิ่มเติมโดย พ.ร.บ. ส้ารวจและ

⁴มีผู้ให้ความเห็นว่า การริบทรัพย์สินของผู้อื่นซึ่งมิได้กระทำความผิดในกรณีตามมาตรา 32 มิใช่เป็นโทษเพราะการลงโทษต้องเป็นการลงโทษเฉพาะตัวบุคคล ลักษณะการริบทรัพย์สินเช่นนี้ เป็นหลักการเพื่อความปลอดภัยไม่ได้พิจารณาว่า จะมีคำพิพากษาให้ลงโทษผู้กระทำความผิดและทรัพย์สินนั้นเป็นของผู้ใด จึงมีลักษณะเป็น “วิธีการเพื่อความปลอดภัย” ดู พัทธมน์ จักรางกูร, กฎหมายอาญา ภาค 1, (สำนักอบรมศึกษากฎหมายเนติบัณฑิตสภา : กรุงเทพมหานครพิมพ์ , 2525 ,) , หน้า 99.

⁵รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2492 มาตรา 29 บัญญัติว่า บุคคลจะไม่ต้องรับโทษทางอาญา เว้นแต่จะได้กระทำการอันกฎหมายซึ่งใช้อยู่ในเวลาที่กระทำนั้น บัญญัติเป็นความผิดและกำหนดโทษไว้ และโทษที่จะลงแก่บุคคลนั้นจะหนักกว่าโทษที่กำหนดไว้ในกฎหมายซึ่งใช้อยู่ในเวลาที่กระทำความผิดมิได้

ห้ามกักกันข่าว (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2489 มาตรา 6 เฉพาะที่ให้รับทรัพย์สินของบุคคลอื่นที่มีรู้เห็น ในการกระทำความผิดด้วยนั้นเป็นการขัดต่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับ พ.ศ. 2492 มาตรา 29 และบทบัญญัติโดยเฉพาะดังกล่าวนี้จึง ใช้บังคับมิได้ตามความในมาตรา 178 ของ รัฐธรรมนูญฉบับนั้น

จากคำพิพากษาฎีกาที่ 222 / 2494 จะเห็นว่าแม้กฎหมายบัญญัติให้รับทรัพย์สิน โดยไม่ต้องคำนึงว่าเป็นของผู้กระทำความผิดหรือไม่ ถ้าไม่ใช่ทรัพย์สินที่ทำหรือมีไว้เป็นความผิด ตามมาตรา 32 แล้วก็จะรับทรัพย์สินของผู้อื่นที่มีรู้เห็นเป็นใจด้วยไม่ได้ เพราะการรับทรัพย์สิน เป็นการลวงโทษ⁶

2. ทรัพย์สินที่ศาลต้องริบเสมอ เว้นแต่เป็นของผู้อื่นซึ่งมีรู้เห็นเป็นใจด้วยใน การกระทำความผิด กฎหมายอาญามาตรา 34 (1) ให้รับทรัพย์สินซึ่งได้ใช้หรือได้มาใน การกระทำผิดต่อตำแหน่งหน้าที่การงาน ทรัพย์สินดังกล่าวเป็นวัตถุขององค์ประกอบความผิด เช่น ให้เงินสินบนแก่เจ้าพนักงาน เป็นต้น และ มาตรา 34 (2) ทรัพย์สินที่ให้เพื่อจูงใจให้ บุคคลกระทำความผิด เช่น ค่าจ้างในการใช้บุคคลตามประมวลกฎหมายอาญา ตามมาตรา 84 หรือเพื่อเป็นรางวัล ในการที่บุคคลกระทำความผิด การที่กฎหมายบัญญัติให้รับทรัพย์สินซึ่งเป็น รางวัลเพราะได้มีการกระทำความผิด เป็นกรณีที่ได้บัญญัติไว้โดยเฉพาะเนื่องจากการให้ทรัพย์สิน ภายหลังที่มีการกระทำความผิดเกิดขึ้น ไม่ถือว่าเป็นความผิดเพราะไม่ใช่ทรัพย์สินที่ใช้หรือมีไว้ เพื่อใช้ในการกระทำความผิด

ทรัพย์สินซึ่งได้ให้ ตามมาตรา 34 หมายถึงได้มีการเสนอและสนองระหว่างกันและ ได้มอบหมายแก่กันโดยตรงหรือโดยปริยายเสร็จไปแล้ว เพียงแต่ขอให้ จะให้ เรียก หรือ ยอมจะรับ ยังไม่เป็นทรัพย์สินที่ได้ให้แก่กัน จึงริบตามมาตรา 34 ไม่ได้⁷ แต่จะถือว่าเป็น ทรัพย์สินที่ได้ใช้ในการกระทำความผิดตาม มาตรา 33

ทรัพย์สินตามมาตรา 34 ศาลจะต้องริบเสมอไม่อยู่ในดุลพินิจของศาลแต่มีได้บังคับ โดยเด็ดขาด เนื่องจากลักษณะของทรัพย์สินตามมาตรานี้โดยสภาพไม่ใช่ทรัพย์สินที่ทำหรือมีไว้

⁶จิตติ ดิงศภักดิ์, กฎหมายอาญา ภาค 1, หน้า 943 - 944.

⁷เรื่องเดียวกัน, หน้า 920.

เป็นความผิดในตัวเองและไม่ได้เป็นอันตรายต่อสังคม แต่เป็นทรัพย์สินที่ใช้เป็นแรงจูงใจในการกระทำความผิดของเจ้าพนักงานการรับทรัพย์สินเพื่อตัดแรงจูงใจเจ้าพนักงานของรัฐ ซึ่งเป็นกลไกสำคัญในการปกครองมีเหตุผลในด้านการป้องกัน และปราบปรามการทุจริตต่อหน้าที่ราชการ ซึ่งการรับทรัพย์สินตามมาตรา 34 อยู่ในบังคับของประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 2 บุคคลจะต้องรับโทษทางอาญาต่อเมื่อกฎหมายบัญญัติว่า การกระทำนั้นเป็นความผิดและกำหนดโทษไว้ ดังนั้นถ้าเป็นทรัพย์สินของบุคคลภายนอกผู้ซึ่งมิได้รู้เห็นเป็นใจช่วยในการกระทำความผิดจะรับไม่ได้

3. ทรัพย์สินที่อยู่ในดุลพินิจของศาลจะรับหรือไม่ก็ได้ เว้นแต่เป็นของผู้อื่นซึ่งมิได้รู้เห็นเป็นใจช่วยในการกระทำความผิด ทรัพย์สินที่ระบุไว้ในมาตรา 33 แห่งประมวลกฎหมายมีดังต่อไปนี้

(ก) ทรัพย์สินซึ่งบุคคลได้ใช้ในการกระทำความผิด ตามสภาพของทรัพย์สินเป็นทรัพย์สินที่บุคคลมีการครอบครองได้โดยชอบด้วยกฎหมายแต่จะถูกยึดเมื่อเจ้าของได้นำทรัพย์สินไปใช้โดยผิดกฎหมาย ทรัพย์สินที่จะถือว่าเป็นทรัพย์สินที่ได้ใช้ในการกระทำความผิดจะต้องเป็นเครื่องมือ เครื่องใช้ ในการกระทำความผิดโดยตรงก่อให้เกิดผลเป็นความผิดขึ้น หากไม่มีทรัพย์สินเช่นว่านี้การกระทำความผิดไม่สำเร็จ หากทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดเป็นเพียงการช่วยเหลือหรือให้ความสะดวกในการกระทำความผิด ไม่ได้เป็นเครื่องมือในการกระทำความผิดไม่ถึงว่าเป็นทรัพย์สินที่ได้ใช้ในการกระทำความผิด⁸ เช่น ยานพาหนะถ้ายานพาหนะถูกนำไปใช้เพื่อไป และกลับจากการกระทำความผิดเป็นการใช้ก่อนหรือภายหลังที่การกระทำความผิดได้เกิดขึ้นสำเร็จแล้ว เป็นกรณีที่มีได้ใช้ยานพาหนะนั้นในการกระทำความผิด⁹ แต่ถ้าเป็นกรณีใช้ยานพาหนะนั้นกระทำความผิดโดยตรง เช่น การปล้นเรือในทะเล ถ้าไม่ใช่เรือไปปล้นก็จะไม่สำเร็จ เรือมิใช่ยานพาหนะที่ใช้ไปและกลับเท่านั้น เป็นทรัพย์สินที่ใช้กระทำความผิดโดยตรง เรือจะต้องถูกยึด ตามมาตรา 33 (1)

(ข) ทรัพย์สินที่มีไว้เพื่อใช้ในการกระทำความผิด ทรัพย์สินในข้อนี้แตกต่างจาก (ก)

⁸ พิพัฒน์ จักรางกูร, กฎหมายอาญา ภาค 1 , หน้า 107 - 108.

⁹ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 120 / 2471 , 231 / 2500 , 2388 / 2518.

เพราะอาจมีการกระทำความผิดแต่ไม่ได้ใช้ทรัพย์สินนั้นกระทำความผิดก็รับได้ หรือแม้ยังมีได้กระทำความผิดก็รับได้ แต่ต้องได้ความว่าทรัพย์สินนั้นโดยสภาพเป็นสิ่งที่มิใช่เพื่อกระทำความผิด เช่น ฎุญแจมีสำหรับไขในการลักทรัพย์ มีกุญแจปลอมไว้เพื่อลักทรัพย์หรือไขประตูบ้านเพื่อจะเข้าไปลักทรัพย์ มีเครื่องหมายการค้าปลอมเพื่อจะเอาไว้ใช้ในการปลอม เป็นต้น ทรัพย์สินที่มีไว้เพื่อใช้ในการกระทำความผิดนี้ จะต้องเป็นทรัพย์สินที่มีไว้เพื่อใช้ในการกระทำความผิดโดยตรงและต้องมีเจตนาที่จะกระทำความผิด

(ค) ทรัพย์สินที่ได้มาโดยการกระทำความผิด หมายถึง มีการกระทำผิดและได้ทรัพย์สินนั้นมาจากการกระทำความผิด เช่น ทรัพย์สินที่ได้จากการลักทรัพย์ ยักยอก ฉ้อโกง แต่อย่างไรก็ดีจะต้องเป็นกรณีที่มีกฎหมายบัญญัติว่าการได้ทรัพย์สินนั้นมาเป็นการผิด ถ้าไม่มีกฎหมายบัญญัติว่าทรัพย์สินเช่นนั้นเป็นความผิดก็ไม่อยู่ในข่ายที่จะรับได้ตามข้อนี้¹⁰

ทรัพย์สินที่ได้มาโดยการกระทำความผิด ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 33 มิได้บัญญัติไว้ว่าต้องเป็นทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำความผิดอาญาโดยตรงเท่านั้น แต่เมื่อศึกษาจากคำพิพากษาศาลฎีกา ศาลพิพากษาให้รับทรัพย์สินเฉพาะทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำความผิดอาญาโดยตรงเท่านั้น เช่น เงินที่ได้มาจากการขายฝิ่น ขายเฮโรอีน ผิดกฎหมาย (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2679 / 2521) ธนบัตรของกลางตำรวจยึดมาจากจำเลยเป็นเงินที่จำเลยได้มาจากการกระทำความผิดฐานฉ้อโกงประชาชน ศาลรับ (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1929 / 2517) ถ้าทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำความผิดโดยตรงได้เปลี่ยนสภาพ ศาลจะไม่รับทรัพย์สินดังกล่าว เช่น คำพิพากษาศาลฎีกา ที่ 998 / 2536 ปล้นทรัพย์แล้วนำไปจำหน่าย ตัวรับจำหน่ายมิใช่ทรัพย์สินที่ได้ใช้หรือมีไว้เพื่อใช้ในการกระทำความผิดหรือได้มาโดยการกระทำความผิด ศาลไม่มีอำนาจรับตาม ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 33

การรับทรัพย์สินตามมาตรา 33 เป็นการรับโดยให้อำนาจศาลใช้ดุลพินิจจะรับหรือไม่ก็ได้ไม่เป็นการเด็ดขาดเหมือนมาตรา 32 และมาตรา 34 การใช้ดุลพินิจขึ้นอยู่กับข้อเท็จจริงที่ศาลจะต้องพิจารณาเป็นเรื่อง ๆ ไปตามข้อเท็จจริงในแต่ละคดี กล่าวคือ การกระทำอยู่ใน

¹⁰ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 888 / 87 การซื้อธนบัตรต่างประเทศไว้จำหน่ายโดยไม่ได้รับอนุญาตไม่ใช่การซื้อขายธนบัตรต่างประเทศเป็นความผิด ฉะนั้นจึงรับธนบัตรต่างประเทศไม่ได้

ชั้นร้ายแรงมีเจตนาหรือไม่ ผู้กระทำผิดเป็นผู้ที่มีลักษณะนิสัยเป็นผู้ร้ายโดยสันดาน ทำผิดซ้ำแล้วซ้ำอีกหรือไม่ ลักษณะและชนิดของทรัพย์สินที่ใช้ในการกระทำความผิด เป็นต้น

การริบทรัพย์สินตามมาตรานี้จะกระทำไม่ได้ ถ้าทรัพย์สินนั้นเป็นของบุคคลที่สาม ที่ไม่มีส่วนรู้เห็นเป็นใจด้วย เพราะโดยสภาพของทรัพย์สินนั้นไม่เป็นความผิดในตัวเอง และการริบทรัพย์สินเป็นการลงโทษ จะลงโทษได้ก็ต่อเมื่อเจ้าของทรัพย์สินนั้นกระทำความผิด ถ้าเจ้าของทรัพย์สินมิได้มีส่วนร่วมในการกระทำความผิดจะริบทรัพย์สินตามมาตรานี้ได้

2. หลักกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

การริบทรัพย์สินตามกฎหมายอาญา เป็นหลักกฎหมายพื้นฐานในเรื่องการริบทรัพย์สินที่นำไปใช้กับพระราชบัญญัติฉบับอื่น ๆ ที่บัญญัติให้ริบทรัพย์สิน ซึ่งหลักกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการริบทรัพย์สินตามประมวลกฎหมายอาญา ผู้เขียนจะศึกษาเฉพาะเรื่อง ลักษณะของการริบทรัพย์สิน ภาระการพิสูจน์ และเขตอำนาจศาล เพื่อจะได้ศึกษาเปรียบเทียบกับ การริบทรัพย์สินตามกฎหมายฉบับอื่น ๆ รวมทั้งการริบทรัพย์สินที่ไม่ใช่กระบวนการทางอาญา

2.1 ลักษณะของการริบทรัพย์สิน การริบทรัพย์สินในกฎหมายปัจจุบัน บัญญัติไว้เป็นโทษอย่างหนึ่งในประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 18 ศาลจะลงโทษริบทรัพย์สินได้ต่อเมื่อพิพากษาว่าจำเลยกระทำความผิดอาญาตามฟ้อง และทรัพย์สินนั้นเป็นทรัพย์สินที่ได้ใช้หรือมีไว้เพื่อให้หรือได้มาจากการกระทำความผิด ลักษณะของการริบทรัพย์สินตามประมวลกฎหมายอาญาเป็นโทษในทางอาญามีวัตถุประสงค์เพื่อลงโทษผู้กระทำความผิด

2.2 ภาระการพิสูจน์ การริบทรัพย์สินตามประมวลกฎหมายอาญา ประเทศไทย ใช้หลักกฎหมายซึ่งคุ้มครองสิทธิเสรีภาพเป็นสำคัญโดยให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่า ผู้ต้องหาหรือจำเลยเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะพิสูจน์ได้ว่าเขาเป็นผู้กระทำผิด ดังนั้นพนักงานอัยการผู้เป็นโจทก์มีภาระหน้าที่นำพยานหลักฐานเข้าสืบให้ศาลเชื่อโดยปราศจากข้อสงสัยว่า จำเลยเป็นผู้กระทำความผิดจริงตามที่โจทก์ฟ้อง หากมีข้อสงสัยตามสมควรกฎหมายให้ยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้แก่จำเลยโดยพิพากษายกฟ้อง นอกจากมีภาระพิสูจน์ว่าจำเลยกระทำความผิดตามฟ้องแล้ว พนักงานอัยการโจทก์จะต้องนำสืบให้เห็นว่า ทรัพย์สินที่ขอให้ศาลริบนั้นเป็นทรัพย์สินที่มีไว้เพื่อใช้หรือได้ใช้ หรือได้มาจากการกระทำความผิดด้วย ถ้านำสืบไม่ได้ หรือพนักงานอัยการโจทก์

ไม่ได้นำสืบ ศาลจะสั่งริบทรัพย์สินนั้นไม่ได้ เว้นแต่เป็นทรัพย์สินที่มีความผิดในตัวเอง ตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 32 แม้ศาลจะพิพากษายกฟ้อง กฎหมายก็ให้ศาลสั่งริบเสียทั้งสิ้นไม่ว่าทรัพย์สินนั้นเป็นของผู้กระทำความผิดหรือมีผู้ถูกลงโทษตามคำพิพากษาหรือไม่ แต่พนักงานอัยการต้องขอให้ทรัพย์สินนั้นตกเป็นของแผ่นดินด้วย

2.3 เขตอำนาจศาล การดำเนินคดีอาญา โดยหลักแล้วคดีอาญาจะต้องฟ้องต่อศาลที่ความผิดเกิด อ้างหรือเชื่อว่าเกิดในเขตอำนาจ แต่ถ้าจำเลยมีที่อยู่หรือถูกจับในท้องที่หนึ่งหรือเมื่อเจ้าพนักงานทำการสอบสวนในท้องที่หนึ่งนอกเขตอำนาจศาลดังกล่าวแล้ว จะชำระที่ศาลซึ่งท้องที่นั้นอยู่ในเขตอำนาจก็ได้ แต่ถ้าความผิดเกิดขึ้นนอกราชอาณาจักรไทยให้ชำระคดีที่ศาลอาญา หลักดังกล่าวบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 22

3. ผลของคำพิพากษาริบทรัพย์สิน

เมื่อศาลได้มีคำพิพากษาให้ริบทรัพย์สินแล้ว ไม่ว่าจะเป็นการริบทรัพย์สินโดยเด็ดขาดหรืออยู่ในดุลพินิจของศาลก็ตาม คำพิพากษาให้ริบทรัพย์สินมีผลทำให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดิน¹¹ เมื่อศาลมีคำพิพากษาให้ริบทรัพย์สินของบุคคลใดแล้วไม่ว่าจะเป็นของจำเลยหรือบุคคลภายนอกก็ตาม (บุคคลภายนอกอยู่เป็นเจ้าของทรัพย์สินซึ่งอาจจะยังไม่ได้ยื่นคำร้องขอคืนทรัพย์สินที่ถูกริบหรือไม่มีสิทธิยื่นคำร้องขอคืนทรัพย์สินที่ถูกริบได้) กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินนั้นจะเปลี่ยนมือจากบุคคลผู้เป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์เดิมมาเป็นของรัฐ หรือแผ่นดินทันทีโดยผลของคำพิพากษา ไม่ว่าเจ้าของกรรมสิทธิ์จะยินยอมหรือมีเจตนาที่จะสละการครอบครองหรือไม่ก็ตาม

คำพิพากษาให้ริบทรัพย์สินเป็นการลงโทษบุคคลในด้านทรัพย์สิน โดยตัดกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินทันทีไม่ว่าจำเลยจะเป็นผู้มียกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินที่ถูกริบหรือไม่ก็ตาม แต่การตกเป็นของแผ่นดินโดยคำพิพากษาของศาลไม่เป็นการเด็ดขาด เจ้าของกรรมสิทธิ์ที่แท้จริงอาจร้องคัดค้านและขอคืนทรัพย์สินเช่นนี้ได้ ถ้าเข้าหลักเกณฑ์และเงื่อนไขของกฎหมายเรื่องขอคืนทรัพย์สินตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 36

¹¹มาตรา 35 บัญญัติว่า “ ทรัพย์สินซึ่งศาลพิพากษาให้ริบให้ตกเป็นของแผ่นดิน แต่ศาลจะพิพากษาให้ทำให้ทรัพย์สินนั้นใช้ไม่ได้หรือทำลายทรัพย์สินนั้นเสียก็ได้ ”

4. การขอคืนทรัพย์สินที่ถูกริบ

ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 36 บัญญัติว่า “ ในกรณีที่ศาลสั่งให้ริบทรัพย์สิน ตามมาตรา 33 หรือ มาตรา 34 ไปแล้วหากปรากฏในภายหลังโดยคำเสนอของเจ้าของแท้จริงว่า ผู้เป็นเจ้าของแท้จริงมิได้รู้เห็นเป็นใจด้วยในการกระทำความผิด ก็ให้ศาลสั่งคืนทรัพย์สิน ถ้าทรัพย์สินนั้นยังคงมีอยู่ในความครอบครองของเจ้าพนักงาน แต่คำเสนอของเจ้าของแท้จริงนั้น จะต้องกระทำต่อศาลภายในหนึ่งปีนับแต่วันคำพิพากษาถึงที่สุด ”

บุคคลที่สามซึ่งเป็นเจ้าของทรัพย์สินอาจร้องขอคืนทรัพย์สินที่ศาลสั่งริบได้ ตาม ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 36 แต่จะยื่นคำร้องขอคืนทรัพย์สินที่ศาลสั่งริบได้จะต้องเป็น เจ้าของทรัพย์สินที่ศาลสั่งริบถูกต้องตามกฎหมาย โดยเป็นผู้มีกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินไม่ใช่เป็น เพียงผู้มีสิทธิครอบครองเท่านั้น

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1786 / 2517 ศาลฎีกาวินิจฉัยว่า ผู้เช่าซื้อรถยนต์ของกลางยอม ไม่มีสิทธิร้องขอคืนของกลางแต่อย่างใด เหตุที่ร้องขอคืนของกลางไม่ได้เพราะผู้เช่าซื้อเพียง สิทธิครอบครองยังไม่มีกรรมสิทธิ์ในรถยนต์คันดังกล่าว

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1069 / 2521 ศาลฎีกาวินิจฉัยว่า ผู้ร้องได้ขายรถของกลางไป โดยมีเงื่อนไขว่า กรรมสิทธิ์โอนเมื่อชำระราคาเป็นเงินสดครบถ้วน กรรมสิทธิ์ยังไม่โอนจนกว่า จะชำระราคาเสร็จถ้าผิดนัดชำระราคาผู้ร้องกลับเข้าครอบครองรถได้ ดังนี้เป็นสัญญาซื้อขาย มีเงื่อนไข หรือเงื่อนไขเวลาบังคับไว้ตามประมวลแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 459 เมื่อผู้ซื้อผิดนัด และต่อมารถนั้นถูกศาลสั่งริบเป็นของกลาง ผู้ร้องร้องขอคืนของกลางได้ คดีนี้ผู้ร้องร้องขอคืน ของกลางได้เพราะผู้ร้องมีกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สิน

มาตรา 36 บัญญัติว่า ผู้เป็นเจ้าของที่แท้จริงมิได้รู้เห็นเป็นใจด้วย คำว่า “ รู้เห็น เป็นใจในการกระทำความผิด ” ไม่ได้หมายความว่าเจ้าของทรัพย์สินต้องรู้เห็นและกระทำจนถึงขนาด เป็นผู้สมคบ ตัวการร่วมหรือผู้สนับสนุนในการกระทำความผิด เพียงแต่รู้ว่ามิให้นำทรัพย์สินของตนไปใช้ และตนเองได้สมัครใจปล่อยให้ทรัพย์สินนั้นกระทำความผิดโดยไม่ขัดขวางก็เป็น การเพียงพอแล้ว ถ้าสภาพของทรัพย์สินนั้นไม่เป็นความผิดในตัวเองจะริบทรัพย์สินได้ต่อ

เมื่อเจ้าของทรัพย์สินมีส่วนร่วมรู้เห็นเป็นใจ¹² ถ้าเจ้าของที่แท้จริงไม่ได้รู้เห็นเป็นใจด้วยในการกระทำความผิด ศาลจะริบทรัพย์สินดังกล่าวหาได้ไม่ เช่น

คำพิพากษาฎีกาที่ 1303 / 2510 ช้างของกลางเป็นกรรมสิทธิ์ของเจ้าของสองคนคนละกึ่งหนึ่ง เจ้าของคนหนึ่งรู้เห็นเป็นใจให้จำเลยนำช้างของกลางไปซุกฉากไม้ที่แปรรูปโดยไม่ได้รับอนุญาตจากเจ้าพนักงานตามกฎหมาย ดังนั้นศาลย่อมริบช้างของกลางกึ่งหนึ่งเฉพาะส่วน ของเจ้าของคนที่รู้เห็นเป็นใจ สำหรับอีกกึ่งหนึ่งให้ตกแก่เจ้าของที่ไม่ได้รู้เห็นเป็นใจจะริบทั้งหมดหาได้ไม่

คำพิพากษาฎีกาที่ 1674 / 2520 จำเลยเรียกสินบน โจทก์รวมผู้ถูกเรียกกับตำรวจวางแผนให้เงินจำเลยแล้วจับพร้อมด้วยเงินของกลาง เป็นการแสวงหาหลักฐานผูกมัดจำเลย ถือเป็นการร่วมมือกระทำความผิดหรือสนับสนุนไม่ได้ ไม่เป็นการรู้เห็นเป็นใจในการกระทำความผิด จึงขอเงินของกลางได้

เจ้าของอันแท้จริงจะต้องขอคืนทรัพย์สิน ที่ถูกศาลพิพากษาให้ริบภายในหนึ่งปี นับแต่วันคำพิพากษาถึงที่สุด (คำพิพากษาฎีกาที่ 898 / 2512)

5. สภาพบังคับ

การริบทรัพย์สินตามประมวลกฎหมายอาญามีลักษณะเป็นโทษ ศาลจะพิพากษา ริบทรัพย์สินได้ก็ต่อเมื่อจำเลยกระทำความผิดตามฟ้อง คำพิพากษาให้ริบทรัพย์สินมีสภาพบังคับเหนือบุคคลมีผลผูกพันเฉพาะโจทก์และจำเลยเท่านั้น ถ้าทรัพย์สินที่ศาลพิพากษาให้ริบไม่ได้อยู่ในความยึดถือของพนักงานเจ้าหน้าที่ หากจำเลยไม่ส่งทรัพย์สินที่ศาลสั่งริบ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹²จิตติ ติงศภัทย์, กฎหมายอาญา ภาค 1 , หน้า 1090.

ศาลมีอำนาจสั่งให้ยึดทรัพย์สินอื่นของจำเลยหรือกักขังจำเลยแทน¹³ กรณีทรัพย์สินที่รับเป็นของบุคคลอื่นไม่ใช่ของจำเลยที่ถูกลงโทษทรัพย์สิน แม้ว่าเจ้าของทรัพย์สินจะรู้เห็นเป็นใจด้วยในการกระทำความผิด บุคคลนั้นก็ไม้อยู่ในฐานะที่ศาลจะออกคำสั่งบังคับการลงโทษได้

การริบทรัพย์สินตามกฎหมายอาญา มีลักษณะเหมือนกับการริบทรัพย์สินด้วยกระบวนการทางอาญาตามกฎหมายคอมมอนลอว์ คือ จะต้องได้ตัวผู้กระทำความผิดมาฟ้องและดำเนินคดีต่อศาล โดยใจทักมีภาระการพิสูจน์จนปราศจากข้อสงสัยว่าจำเลยกระทำความผิดตามฟ้อง และทรัพย์สินที่ขอให้ศาลริบนั้นเป็นทรัพย์สินที่ได้ใช้ มีไว้เพื่อใช้หรือได้มาจากการกระทำความผิด คำพิพากษาให้ริบทรัพย์สินมีผลผูกพันเฉพาะคู่ความผลของคำพิพากษาเป็นการตัดกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินให้ตกเป็นของแผ่นดินแต่ไม่เป็นการเด็ดขาด เพราะเจ้าของที่แท้และไม่ได้รู้เห็นเป็นใจด้วยในการกระทำความผิด อาจยื่นคำร้องขอคืนทรัพย์สินที่ถูกศาลพิพากษาให้ริบภายในหนึ่งปีนับแต่วันที่คำพิพากษาถึงที่สุด

การริบทรัพย์สินตามกฎหมายอาญา ถือได้ว่าเป็นหลักกฎหมายพื้นฐานทั่วไปในเรื่องการริบทรัพย์สิน ซึ่งอาจนำไปใช้กับการริบทรัพย์สินตามพระราชบัญญัติอื่นด้วย อย่างไรก็ตาม มีพระราชบัญญัติหลายฉบับ ที่บัญญัติหลักเกณฑ์การริบทรัพย์สินไว้แตกต่างกับกฎหมายอาญา เช่น พระราชบัญญัติศุลกากร พ.ศ. 2469 พระราชบัญญัติแร่ พ.ศ. 2510 พระราชบัญญัติมาตรการในการปราบปรามผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด พ.ศ. 2534 เป็นต้น วิทยานิพนธ์

¹³ มาตรา 37 บัญญัติว่า “ ถ้าผู้ที่ศาลสั่งให้ส่งทรัพย์สินที่รับไม่ส่งภายในเวลาที่ศาลกำหนด ให้ศาลมีอำนาจสั่งดังต่อไปนี้

- (1) ให้ยึดทรัพย์สินนั้น
- (2) ให้ชำระราคา หรือสั่งยึดทรัพย์สินอื่นของผู้นั้นชดเชยราคาจนเต็ม หรือ
- (3) ในกรณีที่ศาลเห็นว่าผู้นั้นจะส่งทรัพย์สินที่สั่งให้ส่งได้แต่ไม่ส่ง หรือชำระราคาทรัพย์สินนั้นได้แต่ไม่ชำระ ให้ศาลมีอำนาจกักขังผู้นั้นไว้จนกว่าจะปฏิบัติตามคำสั่ง แต่ไม่เกินหนึ่งปี แต่ถ้าปรากฏภายหลังแก่ศาลเองหรือโดยคำเสนอของผู้นั้นว่า ผู้นั้นไม่สามารถส่งทรัพย์สินหรือชำระราคาได้ ศาลจะสั่งให้ปล่อยตัวผู้นั้นไปก่อนครบกำหนดก็ได้ ”

ฉบับนี้ผู้เขียนจะศึกษาเฉพาะ การริบทรัพย์สิ้นตามพระราชบัญญัติมาตรการในการปราบปรามผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด พ.ศ. 2534 เปรียบเทียบกับการริบทรัพย์สิ้นตามกฎหมายอาญาและการริบทรัพย์สิ้นด้วยกระบวนการทางแพ่ง

การริบทรัพย์สิ้นตามพระราชบัญญัติมาตรการในการปราบปรามผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด พ.ศ. 2534

พระราชบัญญัติ มาตรการในการปราบปรามผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด พ.ศ. 2534 ได้แก้ไขกฎหมายโดยนำมาตราการการริบทรัพย์สิ้นที่ได้มาจากการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดมาใช้ ก่อนหน้าที่จะมีการแก้ไขพระราชบัญญัติฉบับนี้ ทรัพย์สิ้นที่ได้มาจากการกระทำความผิดจะต้องถูกริบตามกฎหมายอาญา แต่การริบทรัพย์สิ้นตามกฎหมายอาญาไม่สามารถปราบปรามผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดได้อย่างได้ผล เมื่อผู้กระทำความผิดได้เงินหรือทรัพย์สิ้นมาจากการกระทำความผิดแล้วมีการโอนหรือเปลี่ยนสภาพเงิน หรือทรัพย์สิ้นนั้น ซึ่งการริบทรัพย์สิ้นตามกฎหมายอาญา ศาลตีความอย่างแคบทรัพย์สิ้นที่ได้มาจากการกระทำความผิดทางอาญา หมายความว่า ทรัพย์สิ้นที่ได้มาโดยตรงเท่านั้น ถ้าทรัพย์สิ้นที่ได้มาจากการกระทำความผิดเปลี่ยนสภาพไปแล้ว ไม่ถือว่าเป็นทรัพย์ที่ได้มาจากการกระทำความผิด (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 988 / 2536) ประกอบกับการริบทรัพย์สิ้นตามกฎหมายอาญาใจทงก็มีภาระการพิสูจน์ เมื่อมีการโอนหรือเปลี่ยนสภาพเงิน หรือทรัพย์สิ้นที่ได้มาจากการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดทำให้ยากต่อการพิสูจน์ เพราะพยานหลักฐานตกอยู่ในความรู้เห็นของผู้กระทำความผิดเพียงฝ่ายเดียวซึ่งการกระทำความผิดเกี่ยวกับการค้ายาเสพติดผู้กระทำความผิดจะได้ทรัพย์สิ้นเป็นจำนวนมากเป็นมูลเหตุจูงใจให้กระทำความผิดต่อไป และนำเงินหรือทรัพย์สิ้นที่ได้มาจากการค้ายาเสพติดไปขยายการกระทำความผิดต่อไป พระราชบัญญัติมาตรการในการปราบปรามผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด จึงได้นำมาตรการในการบังคับใช้กฎหมายหลายมาตรการมาใช้ เช่น มาตรการสมคบ กำหนดให้จำเลยเป็นผู้มีภาระในการพิสูจน์ รวมทั้งการริบทรัพย์สิ้น ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อทำลายแรงจูงใจเหล่าอาชญากร อีกทั้งขยายขอบเขตทรัพย์สิ้นที่จะถูกริบให้กว้างกว่าการริบทรัพย์สิ้นตามประมวลอาญา ซึ่งมีรายละเอียดดังจะกล่าวต่อไป

1. ประเภทของทรัพย์สินที่จะถูกริบ

ตามพระราชบัญญัติมาตรการในการปราบปรามผู้กระทำความผิด เกี่ยวกับ ยาเสพติด พ.ศ. 2534 การริบทรัพย์สินมี 2 ประเภท คือ

1. การริบทรัพย์สินของกลางในคดียาเสพติด
2. การริบทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ จะศึกษาเฉพาะเรื่องการริบทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการกระทำความผิด ซึ่งมีขั้นตอนการริบทรัพย์สินต่างจากประมวลกฎหมายอาญา และการริบทรัพย์สินของกลางในคดียาเสพติด อย่างไรก็ตามเห็นสมควรทราบหลักเกณฑ์การริบทรัพย์สินของกลางในคดียาเสพติด เพื่อเปรียบเทียบกับทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด

1.1 การริบทรัพย์สินของกลางในคดียาเสพติด มาตรา 30 บัญญัติให้ริบทรัพย์สินที่ใช้ในการกระทำความผิดหรือทรัพย์สินที่ใช้เป็นอุปกรณ์ให้ได้รับผล หรือทรัพย์สินที่มีไว้

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เพื่อใช้ในการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด¹⁴ เช่น รถยนต์ที่ใช้ขนยาเสพติด โทรศัพท์มือถือ ตามมาตรา 30 กำหนดประเภททรัพย์สินที่ให้รับไว้กว้างกว่าประมวลกฎหมายอาญา ขั้นตอนการรับทรัพย์สินของกลางเป็นไปตามหลักเกณฑ์ ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ไม่มีกระบวนการตรวจสอบทรัพย์สิน และสามารถรับทรัพย์สินได้ไม่ว่าจะมีผู้ถูกลงโทษตามคำพิพากษาหรือไม่เหมือนกับการรับทรัพย์สินตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 32¹⁵ แต่ศาลจะสั่งรับทรัพย์สินได้ก็ต่อเมื่อ มีพยานหลักฐานแสดงว่าทรัพย์สินนั้นได้ใช้หรือมีไว้เพื่อใช้ในการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด หรือได้ใช้เป็นอุปกรณ์ให้ได้รับผลในการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด และเจ้าของทรัพย์สินไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่า ตนไม่มีโอกาสทราบหรือไม่มี

¹⁴ มาตรา 30 บัญญัติว่า “บรรดา เครื่องมือ เครื่องใช้ ยานพาหนะ เครื่องจักรกล หรือทรัพย์สินอื่นใดที่ใช้ในการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด หรือใช้เป็นอุปกรณ์ให้ได้รับผลในการกระทำความผิด หรือมีไว้เพื่อใช้ในการกระทำความผิด ให้รับเสียทั้งสิ้น ไม่ว่าจะมีผู้ถูกลงโทษตามคำพิพากษาหรือไม่

ให้พนักงานอัยการยื่นคำร้องต่อศาลที่พิจารณาคดีนั้น เพื่อขอให้รับทรัพย์สินตามวรรคหนึ่งและเมื่อพนักงานอัยการได้ยื่นคำร้องแล้ว ให้พนักงานเจ้าหน้าที่ประกาศในหนังสือพิมพ์รายวันที่มีจำหน่ายแพร่หลายในท้องถิ่นอย่างน้อยสองวันติดต่อกัน เพื่อให้บุคคลซึ่งอาจอ้างว่าเป็นเจ้าของทรัพย์สินมายื่นคำร้องขอเข้ามาในคดีก่อนศาลชั้นต้นมีคำพิพากษาหรือคำสั่ง ทั้งนี้ไม่ว่าในคดีดังกล่าวจะปรากฏตัวบุคคลซึ่งอาจเชื่อได้ว่าเป็นเจ้าของหรือไม่ก็ตาม

ในกรณีที่ไม่มีผู้ใดอ้างตัวเป็นเจ้าของ ก่อนศาลชั้นต้นมีคำพิพากษาหรือคำสั่ง หรือในกรณีที่ปรากฏเจ้าของ แต่เจ้าของไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่าตนไม่มีโอกาสทราบหรือไม่มีเหตุอันควรสงสัยว่าจะมีการกระทำความผิด และจะมีการนำทรัพย์สินดังกล่าวไปใช้ในการกระทำความผิด หรือได้ใช้เป็นอุปกรณ์ให้ได้รับผลในการกระทำความผิด หรือมีไว้เพื่อใช้ในการกระทำความผิด ให้ศาลสั่งรับทรัพย์สินดังกล่าวได้เมื่อพ้นกำหนดสามสิบวัน นับแต่วันแรกของวันประกาศในหนังสือพิมพ์รายวันตามวรรคสอง และในกรณีนี้มีให้นำมาตรา 36 แห่งประมวลกฎหมายอาญามาใช้บังคับ ”

¹⁵ สุวภา สุขคตะ, “การติดตามรับทรัพย์สินผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด ศึกษาเฉพาะกรณีมาตรการบังคับใช้ต่อธนาคารหรือสถาบันการเงิน, ” (วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต ภาควิชานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2538), หน้า 51-52.

เหตุอันควรสงสัยว่าจะมีการกระทำความผิด และจะมีการนำทรัพย์สินดังกล่าวไปใช้ในการกระทำความผิดหรือได้ใช้เป็นอุปกรณ์ให้ได้รับผลในการกระทำความผิด ต่างจากการริบทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด ซึ่งมีกระบวนการตรวจสอบทรัพย์สินและจะริบทรัพย์สินได้ก็ต่อเมื่อผู้กระทำความผิดถูกลงโทษ

1.2 การริบทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด

พระราชบัญญัติมาตรการในการปราบปรามผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด พ.ศ.2534 ได้กำหนดให้ริบทรัพย์สินกว้างกว่าการริบทรัพย์สินตามประมวลกฎหมายอาญา คือ ให้ริบทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดที่เปลี่ยนสภาพไปแล้วได้ ไม่ว่าจะเปลี่ยนสภาพกี่ครั้ง รวมทั้งให้ริบสิทธิเรียกร้อง ผลประโยชน์และดอกผลจากทรัพย์สินดังกล่าว หน้าที่บุคคลภายนอกถึงกำหนดชำระแก่ผู้ต้องหา และไม่ว่าเงินหรือทรัพย์สินนั้นจะอยู่ในความครอบครองของบุคคลอื่นหรือปรากฏตามหลักฐานทางทะเบียนว่าเป็นของบุคคลอื่นก็ตาม¹⁶ การริบทรัพย์สิน

¹⁶ มาตรา 3 บัญญัติว่า “ ทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด หมายความว่า เงินหรือทรัพย์สินที่ได้รับมาเนื่องจากการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด และให้รวมถึงเงินหรือทรัพย์สินที่ได้มาโดยการใช้จ่ายเงินหรือทรัพย์สินดังกล่าว ชื่อหรือกระทำไม่ว่าด้วยประการใด ๆ ให้เงินหรือทรัพย์สินนั้นเปลี่ยนสภาพไปจากเดิม ไม่ว่าจะมีการเปลี่ยนสภาพกี่ครั้งและไม่ว่าเงินหรือทรัพย์สินนั้นจะอยู่ในความครอบครองของบุคคลอื่น หรือปรากฏตามหลักฐานทางทะเบียนว่าเป็นของบุคคลอื่นก็ตาม ”

มาตรา 22 วรรคท้าย บัญญัติว่า “ เพื่อประโยชน์ตามมาตรานี้ คำว่า “ ทรัพย์สิน ” ให้หมายรวมถึง

(1) ทรัพย์สินที่เปลี่ยนสภาพไป สิทธิเรียกร้อง ผลประโยชน์และดอกผลจากทรัพย์สินดังกล่าว

(2) หน้าที่บุคคลภายนอกถึงกำหนดชำระแก่ผู้ต้องหา

(3) ทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดของผู้ต้องหา ที่ได้รับ ขาย จำหน่าย โอน หรือยกย้ายไปเสีย ในระหว่างระยะเวลาสิบปี ก่อนมีคำสั่งยึดหรืออายัดและภายหลังจากนั้น เว้นแต่ผู้รับโอนหรือผู้รับประโยชน์จะพิสูจน์ต่อคณะกรรมการได้ว่าการโอนหรือการกระทำนั้นได้กระทำไปโดยสุจริตและมีค่าตอบแทน ”

ประเภทนี้ มีผลกระทบต่อสิทธิในทรัพย์สินของบุคคลไม่ใช่เฉพาะผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดเท่านั้น กฎหมายจึงบัญญัติให้ความคุ้มครองสิทธิในทรัพย์สินของบุคคลไว้โดยกำหนดให้มีคณะกรรมการตรวจสอบทรัพย์สิน เพื่อทำหน้าที่พิจารณาลั่นกรองทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดก่อนเข้าสู่กระบวนการพิจารณาคดีชั้นศาลและกำหนดขั้นตอนต่าง ๆ ไว้แตกต่างจากการริบทรัพย์สินตามกฎหมายอาญา รายละเอียดจะได้กล่าวในหัวข้อต่อไป

2. ขั้นตอนการริบทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด

2.1 กระบวนการตรวจสอบทรัพย์สิน ขั้นตอนการริบทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดนี้เริ่มต้นโดยกระบวนการตรวจสอบทรัพย์สิน โดยกฎหมายกำหนดให้มี “ คณะกรรมการตรวจสอบทรัพย์สิน ” ซึ่งประกอบด้วย ประธานกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการ เป็นประธานกรรมการ ปลัดกระทรวงยุติธรรม เป็นรองประธาน อัยการสูงสุด เลขาธิการคณะกรรมการกฤษฎีกา ผู้อำนวยการสำนักงานตรวจเงินแผ่นดิน อธิบดีกรมตำรวจ อธิบดีกรมบังคับคดี อธิบดีกรมศุลกากร อธิบดีกรมที่ดิน ผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทย เป็นกรรมการและเลขาธิการ ป.ป.ส. เป็นกรรมการและเลขานุการ (มาตรา 15) เป็นผู้วินิจฉัยว่าทรัพย์สินที่ถูกตรวจสอบนั้น เป็นทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดหรือไม่ (มาตรา 16 (3))

“ ความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด ” หมายความว่า การผลิต นำเข้า ส่งออก จำหน่ายหรือมีไว้ในครอบครองเพื่อจำหน่ายซึ่งยาเสพติดและให้หมายรวมถึง การสมคบ ลับสนุน ช่วยเหลือหรือพยายามกระทำความผิดดังกล่าวด้วย (มาตรา 3) เมื่อมีเหตุอันควรสงสัยว่าทรัพย์สินของผู้ต้องหาเป็นทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด คณะกรรมการตรวจสอบทรัพย์สิน (มาตรา 15) หรือในกรณีจำเป็นเร่งด่วน เลขาธิการ ป.ป.ส. (มาตรา 19) เป็นผู้มีอำนาจสั่งตรวจสอบทรัพย์สิน ซึ่งการตรวจสอบอาจจะขยายไปถึงทรัพย์สินของผู้อื่นด้วย หากมีหลักฐานเป็นที่เชื่อได้ว่า เป็นทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดของผู้ต้องหา โดยได้รับทรัพย์สินมาโดยเสนาหา หรือรู้ยู่กว่าทรัพย์สินนั้นเป็นทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด

คณะกรรมการตรวจสอบทรัพย์สินเป็นผู้วินิจฉัยว่า ทรัพย์สินที่ถูกตรวจสอบนั้นเป็นทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดหรือไม่ (มาตรา 16 (3)) ใน

ขั้นตอนการตรวจสอบทรัพย์สินนี้ ผู้ถูกตรวจสอบหรือผู้อ้างว่าเป็นเจ้าของทรัพย์สิน มีสิทธินำพยานหลักฐานมาแสดงว่า ทรัพย์สินที่ถูกตรวจสอบไม่เกี่ยวเนื่องกับการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด หรือได้รับโอนทรัพย์สินนั้นมาโดยสุจริตและมีค่าตอบแทน หรือเป็นทรัพย์สินที่ได้มาตามสมควรในทางศีลธรรมอันดีหรือในทางกศลสาธารณะ ถ้าผู้ถูกตรวจสอบหรือผู้ซึ่งอ้างว่าเป็นเจ้าของทรัพย์สินสามารถพิสูจน์ได้จะไม่มี การดำเนินการใดๆกับทรัพย์สินดังกล่าวต่อไป แต่ถ้าพิสูจน์ไม่ได้ คณะกรรมการจะสั่งยึดหรืออายัดทรัพย์สินนั้นไว้จนกว่าจะมีคำสั่งเด็ดขาดไม่ฟ้องคดี ซึ่งต้องไม่ช้ากว่าหนึ่งปีนับแต่วันยึดหรืออายัด หรือจนกว่าจะมีคำพิพากษาถึงที่สุดให้ยกฟ้องในคดีที่ต้องหา นั้น (มาตรา 22)

การริบทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด มีกระบวนการตรวจสอบทรัพย์สินต่างจากการริบทรัพย์สินของกลางในคดียาเสพติดตามมาตรา 30 และการริบทรัพย์สินตามประมวลกฎหมายอาญา ซึ่งกฎหมายบัญญัติให้เจ้าของทรัพย์สินนำพยานหลักฐานมาแสดงว่า เป็นเจ้าของทรัพย์สินและมีได้รู้เห็นเป็นใจในการกระทำความผิดในชั้นคณะกรรมการตรวจสอบทรัพย์สิน เหมือนกับการริบทรัพย์สินด้วยกระบวนการทางแพ่งที่บัญญัติให้ผู้อ้างสิทธิ มีสิทธินำพยานหลักฐานมาแสดงในชั้นเจ้าพนักงานถ้าสามารถนำพยานหลักฐานมาแสดงตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ในมาตรา 22 จะไม่มี การดำเนินการต่อไป เป็นการให้ความคุ้มครองประชาชน โดยให้โอกาสผู้ถูกตรวจสอบพิสูจน์ตามที่กฎหมายได้กำหนดหลักเกณฑ์ไว้ตั้งแต่ในชั้นคณะกรรมการตรวจสอบทรัพย์สิน

2.2 การยึดหรืออายัดทรัพย์สิน การริบทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด บัญญัติให้มีมาตรการการยึดหรืออายัดทรัพย์สิน*

*การยึด หมายถึง การเอาทรัพย์สินมาไว้ในความดูแลรักษาของเจ้าพนักงาน (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 187 / 2490) การอายัด หมายถึง การสั่งบุคคลภายนอกมิให้ทำการโอนหรือชำระหนี้ให้แก่ลูกหนี้ หรือจำเลยในคดี นอกจากนี้ยังหมายถึง การขอแจ้งงดการทำนิติกรรมเกี่ยวกับทรัพย์สิน (พิพัฒน์ จักรางกูร, คำอธิบายกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ภาค 4 วิธีการชั่วคราวก่อนพิพากษาและการบังคับตามคำพิพากษาหรือคำสั่ง (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จรัสสินทวงศ์, 2521) , หน้า 50) .

ก่อนที่ศาลจะมีคำพิพากษาให้ริบทรัพย์สิน เพื่อเป็นหลักประกันว่า ทรัพย์สินที่จะริบนั้นจะไม่ถูกยกย้ายไปเสียก่อนในระหว่างการดำเนินคดีหรือในระหว่างการตรวจสอบทรัพย์สิน การยึดหรืออายัดทรัพย์สินสามารถดำเนินการได้ 2 ช่วง คือ

1. การยึดหรืออายัดทรัพย์สินไว้ชั่วคราวระหว่างการตรวจสอบทรัพย์สิน หากมีเหตุอันควรเชื่อได้ว่า ทรัพย์สินรายใดอาจมีการโอน ยักย้าย ซุกซ่อน หรือกรณีที่มีเหตุผลและความจำเป็นอย่างอื่น (มาตรา 22 วรรคสอง)

2. การยึดหรืออายัดทรัพย์สินภายหลังการตรวจสอบเพื่อรอให้ศาลสั่งริบ (มาตรา 22 วรรคแรก) ซึ่งเป็นกรณีที่ผู้ถูกตรวจสอบหรือผู้ซึ่งอ้างว่าเป็นเจ้าของทรัพย์สินไม่สามารถแสดงหลักฐานได้ว่า

(ก) ทรัพย์สินที่ถูกตรวจสอบ ไม่เกี่ยวเนื่องกับการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด หรือ

(ข) ได้รับโอนทรัพย์สินนั้นมาโดยสุจริตและมีค่าตอบแทน หรือ

(ค) เป็นทรัพย์สินที่ได้มาตามสมควรในทางศีลธรรมอันดี หรือในทางกุศลสาธารณ

2.2.1 ผู้มีอำนาจสั่งยึดหรืออายัดทรัพย์สิน ผู้มีอำนาจสั่งยึดหรืออายัดทรัพย์สิน สามารถพิจารณาได้ดังนี้

1) ในกรณีปกติ

(ก) ในระหว่างการตรวจสอบทรัพย์สิน เมื่อมีเหตุอันควรเชื่อได้ว่าทรัพย์สินรายใดอาจมีการโอน ยักย้าย ซุกซ่อนหรือเป็นกรณีที่มีเหตุผลและความจำเป็นอย่างอื่น คณะกรรมการตรวจสอบทรัพย์สินมีอำนาจสั่งยึด หรืออายัดทรัพย์สินได้เป็นการชั่วคราว (มาตรา 22 วรรคสอง) เป็นการยึดหรืออายัดทรัพย์สินก่อนจะมีการวินิจฉัยว่าทรัพย์สินของ ผู้ต้องหาหรือของผู้อื่นนั้นเกี่ยวเนื่องกับการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดหรือไม่

(ข) ภายหลังจากตรวจสอบทรัพย์สินเพื่อรอให้ศาลสั่งริบ คณะกรรมการตรวจสอบทรัพย์สิน มีอำนาจสั่งยึดหรืออายัดทรัพย์สิน (มาตรา 22 วรรคแรก)

2) ในกรณีที่มีความจำเป็นเร่งด่วน ไม่สามารถประชุมคณะกรรมการตรวจสอบทรัพย์สินได้ทัน กำหนดให้เลขาธิการ ป.ป.ส. มีอำนาจสั่งยึดหรืออายัดทรัพย์สินไว้ชั่วคราว (มาตรา 19 วรรค 2 ประกอบกับมาตรา 22 วรรค 2)

2.3 การยื่นคำร้องขอให้ศาลรับทรัพย์สิน เมื่อคณะกรรมการตรวจสอบทรัพย์สิน ยึดหรืออายัดทรัพย์สินเพื่อรอให้ศาลสั่งรับ ถ้าพนักงานอัยการสั่งฟ้องในคดีอาชญากรรมที่เกี่ยวกับทรัพย์สินพนักงานอัยการจะใช้ดุลพินิจกลับกรองอีกชั้นหนึ่งว่า เป็นทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดหรือไม่ ถ้าพนักงานอัยการเห็นว่า ทรัพย์สินนั้นไม่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิด การยึดหรือการอายัดทรัพย์สินนั้นสิ้นสุดลงและให้คืนทรัพย์สินนั้นไป กรณีพนักงานอัยการเห็นว่าเป็นทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด พนักงานอัยการจะขอให้ศาลสั่งรับทรัพย์สินนั้น¹⁷

มาตรา 27 บัญญัติว่า เมื่อพนักงานอัยการมีคำสั่งฟ้องและทรัพย์สินที่คณะกรรมการมีคำสั่งให้ยึดหรืออายัดตามมาตรา 22 เป็นทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด ก็ให้พนักงานอัยการยื่นคำร้องเพื่อขอให้ศาลรับทรัพย์สินนั้น โดยจะยื่นไปพร้อมกับฟ้องหรือจะยื่นคำร้องก่อนศาลชั้นต้นพิพากษาก็ได้

การยื่นคำร้องขอให้ศาลรับทรัพย์สินตามพระราชบัญญัติฉบับนี้ ให้อำนาจพนักงานอัยการใช้ดุลพินิจ ในการยื่นคำร้องขอให้ศาลรับทรัพย์สิน พนักงานอัยการจะต้องใช้ดุลพินิจพิจารณาพยานหลักฐานต่างๆ ว่า ทรัพย์สินที่ยึดหรืออายัดไว้เป็นทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดหรือไม่

3. หลักกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

การรับทรัพย์สินตามพระราชบัญญัติมาตรการในการปราบปรามผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด พ.ศ. 2534 มีหลักกฎหมายบางส่วนแตกต่างไปจากการรับทรัพย์สินตามประมวลกฎหมายอาญา ผู้เขียนจะศึกษาเฉพาะลักษณะการรับทรัพย์สิน ภาระการพิสูจน์ และเขตอำนาจศาล

3.1 ลักษณะการรับทรัพย์สิน การรับทรัพย์สินตามพระราชบัญญัตินี้มีลักษณะเป็นการลงโทษในทางอาญา มาตรา 32 ได้บัญญัติว่า “ในกรณีที่มีคำสั่งเด็ดขาดไม่ฟ้องคดีหรือ

¹⁷ สุรพล ไตรเวทย์, “การรับทรัพย์สินและภาระการพิสูจน์ในคดีอาชญากรรม”, รพีสาร ปีที่ 1 (มกราคม - มีนาคม 2536), หน้า 63.

มีคำพิพากษาถึงที่สุดให้ยกฟ้องผู้ต้องหาหรือจำเลยรายใด ให้การยึดหรืออายัดทรัพย์สินของผู้ต้องหาหรือจำเลยรายนั้น รวมทั้งทรัพย์สินของผู้อื่นที่ได้ยึดหรืออายัดไว้ เนื่องจากเกี่ยวเนื่องกับการกระทำความผิดของผู้ต้องหาหรือจำเลยรายนั้นสิ้นสุดลง... ” หมายความว่า ศาลจะต้องพิจารณาความผิดของจำเลยก่อนจึงจะพิจารณาคำขอเพื่อสั่งริบทรัพย์สินได้ ถ้าศาลพิพากษาลงโทษจำเลยในความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดศาลจึงจะสั่งริบทรัพย์สินได้ ถ้าพนักงานอัยการมีคำสั่งเด็ดขาดไม่ฟ้องคดีหรือมีคำพิพากษาถึงที่สุดให้ยกฟ้องจำเลยไม่ว่ากรณีใดๆ การยึดหรืออายัดนั้นสิ้นสุดลงจะไม่พิจารณาคำขอริบทรัพย์สินอีกต่อไป การริบทรัพย์สินตามพระราชบัญญัติฉบับนี้มีลักษณะเป็นโทษอย่างหนึ่งตามกฎหมายอาญา ศาลจะพิพากษาให้ริบทรัพย์สินต่อเมื่อศาลพิพากษาว่าจำเลยกระทำความผิด

3.2 การพิจารณาพิสูจน์ มาตรา 29 บัญญัติว่า บรรดาทรัพย์สินซึ่งพนักงานอัยการได้ยื่นคำร้องต่อศาล ตามมาตรา 27 วรรคหนึ่ง ให้ศาลไต่สวน หากคดีมีมูลว่า เป็นทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดให้ศาลสั่งริบทรัพย์สินนั้น เว้นแต่บุคคลซึ่งอ้างว่าเป็นเจ้าของทรัพย์สินได้ยื่นคำร้องขอคืนก่อนคดีถึงที่สุดและแสดงให้ศาลเห็นว่า

(1) ตนเป็นเจ้าของที่แท้จริงและทรัพย์สินนั้นไม่ได้เกี่ยวเนื่องกับการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด หรือ

(2) ตนเป็นผู้รับโอน หรือรับประโยชน์ และได้รับทรัพย์สินนั้นมาโดยสุจริตและมีค่าตอบแทน หรือได้มาตามสมควรในทางศีลธรรมอันดี หรือในทางกุศลสาธารณ

เพื่อประโยชน์แห่งมาตรานี้ ถ้าปรากฏหลักฐานว่าจำเลยหรือผู้ถูกตรวจสอบเป็นผู้เกี่ยวข้องหรือเคยเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดมาก่อน ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่า บรรดาเงินหรือทรัพย์สินที่ผู้นั้นมีอยู่หรือได้มาเกินกว่าฐานะ หรือความสามารถในการประกอบอาชีพหรือกิจกรรมอย่างอื่นโดยสุจริต เป็นทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด

เมื่อคณะกรรมการตรวจสอบทรัพย์สินได้สั่งยึดหรืออายัด เพื่อส่งให้พนักงานอัยการยื่นคำร้องขอให้ศาลริบทรัพย์สิน (มาตรา 16 (4) มาตรา 22 และมาตรา 27) บุคคลซึ่งอ้างว่าเป็นเจ้าของทรัพย์สินต้องยื่นคำร้องขอคืนก่อนคดีถึงที่สุดและแสดงให้ศาลเห็นว่า

1. ตนเป็นเจ้าของที่แท้จริง และทรัพย์สินนั้นไม่ได้เกี่ยวเนื่องกับการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด หรือ

2. ตนเป็นผู้รับโอนหรือรับประโยชน์ และได้ทรัพย์สินนั้นมาโดยสุจริต และมีค่าตอบแทนหรือได้มาตามสมควรในทางศีลธรรมอันดีหรือในทางกุศลสาธารณ (มาตรา 29)

ตามพระราชบัญญัติฉบับนี้ กำหนดให้ภาระการพิสูจน์ตกแก่บุคคลซึ่งอ้างว่าเป็นเจ้าของทรัพย์สินเป็นผู้พิสูจน์ที่มาของทรัพย์สิน เป็นการยากที่จะให้พนักงานอัยการโจทก์พิสูจน์ข้อเท็จจริงให้เห็นชัดเจนว่า ทรัพย์สินรายการใดเป็นทรัพย์สินที่ได้มาจากการค้ายาเสพติดเพราะพยานหลักฐานต่างๆ อยู่ในความรู้เห็นของผู้ครอบครองฝ่ายเดียวเท่านั้น เจ้าหน้าที่ของรัฐไม่มีทางจะเข้าถึงพยานหลักฐานนั้นได้เลย จึงไม่เป็นการยากที่เจ้าของทรัพย์สินจะนำพยานหลักฐานที่ตนทราบแสดงต่อศาลเพื่อพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของทรัพย์สิน และเนื่องจากพระราชบัญญัติฉบับนี้ นำมาตรการรับทรัพย์สินมาใช้โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อตัดมูลเหตุจูงใจในการกระทำความผิด จึงมีผลภาระการพิสูจน์ตกแก่ผู้เป็นเจ้าของทรัพย์สิน ทั้งในชั้นตรวจสอบทรัพย์สินและชั้นศาล แต่อย่างไรก็ตาม พนักงานอัยการโจทก์มีภาระในการพิสูจน์ให้เข้าข้อสันนิษฐานตามกฎหมายว่าคดีมีมูลว่าทรัพย์สินนั้นเกี่ยวเนื่องกับการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด โดยนำสืบให้ศาลเห็นว่าจำเลยเกี่ยวข้องหรือเคยเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดมาก่อน หรือทรัพย์สินที่จำเลยมีอยู่หรือได้มานั้นเกินกว่าฐานะ หรือความสามารถในการประกอบอาชีพโดยสุจริต (มาตรา 29 วรรคสอง) พนักงานอัยการไม่ต้องนำสืบให้ศาลเห็นว่า ทรัพย์สินที่ขอให้ศาลรับนั้นเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดอย่างไร พระราชบัญญัติฉบับนี้ได้กำหนดภาระการพิสูจน์ต่างจากหลักกฎหมายอาญาทั่วไปที่มีหลักว่าโจทก์มีภาระการพิสูจน์ และจะต้องพิสูจน์จนปราศจากข้อสงสัย

3.3 เขตอำนาจศาล การฟ้องคดีเกี่ยวกับยาเสพติดเป็นการฟ้องคดีอาญาประเภทหนึ่ง ต้องดำเนินการฟ้องยังศาลที่ความผิดเกิดแต่ถ้าจำเลยมีที่อยู่หรือถูกจับในท้องที่หนึ่งหรือเมื่อเจ้าพนักงานทำการสอบสวนในท้องที่หนึ่งนอกเขตศาลดังกล่าวแล้ว จะชำระที่ศาลซึ่งท้องที่นั้นอยู่ในเขตอำนาจก็ได้ แต่ถ้าความผิดเกิดนอกราชอาณาจักรให้ชำระคดีที่ศาลอาญา ตามที่บัญญัติไว้ในวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 22 ดังนั้นคำร้องขอให้รับทรัพย์สินพนักงานอัยการต้องยื่นต่อศาลที่พิจารณาคดีอาญา

4. กรณีเปรียบเทียบกับกรณีรับทรัพย์สินด้วยกระบวนการทางแพ่ง

การรับทรัพย์สินตามพระราชบัญญัติมาตรการในการปราบปรามผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด ได้รับแนวความคิดมาจากการรับทรัพย์สินด้วยกระบวนการทางแพ่งจากสหรัฐอเมริกา มีมาตรการยึดหรืออายัดทรัพย์สินโดยคณะกรรมการตรวจสอบทรัพย์สินไว้ก่อนที่พนักงานอัยการยื่นคำร้องขอให้ศาลสั่งรับทรัพย์สิน แต่คณะกรรมการตรวจสอบทรัพย์สินจะตรวจสอบทรัพย์สินได้ต่อเมื่อมีผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด และจะรับทรัพย์สินได้ต่อเมื่อมีการลงโทษผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดเสียก่อน การรับทรัพย์สินตามพระราชบัญญัติฉบับนี้ เริ่มต้นจากตัวบุคคลเป็นหลักแล้วนำไปสู่ตัวทรัพย์สิน ต่างจากการรับทรัพย์สินด้วยกระบวนการทางแพ่งที่เริ่มต้นจากตัวทรัพย์สินเพื่อนำไปสู่บุคคล เจ้าหน้าที่ของรัฐอาจจะยึดทรัพย์สินโดยเหตุอันควรสงสัย ไม่ต้องมีผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดและพระราชบัญญัติฉบับนี้บัญญัติให้ผู้ถูกกล่าวหา หรือผู้อ้างว่าเป็นเจ้าของทรัพย์สินเป็นผู้มีภาระการพิสูจน์ว่าได้ทรัพย์สินมาอย่างไร โดยพนักงานอัยการใจทกมีภาระการพิสูจน์แสดงให้ศาลเห็นว่า คดีมีมูลว่าทรัพย์สินนั้นเกี่ยวเนื่องกับการกระทำความผิดเหมือนกับการรับทรัพย์สินด้วยกระบวนการทางแพ่งของรัฐที่ผลักภาระการพิสูจน์ให้ผู้อ้างสิทธิ โดยพนักงานอัยการใจทกมีภาระการพิสูจน์แสดงให้ศาลเห็นว่า มีเหตุอันควรสงสัยว่าทรัพย์สินนั้นทรัพย์สินนั้นเกี่ยวเนื่องกับการกระทำความผิด แต่จากการประชุมคณะอนุกรรมการที่ปรึกษากฎหมายสำนักงาน ป.ป.ส. ครั้งที่ 1/2535 วันพุธที่ 8 มีนาคม 2535¹⁸ ที่ประชุมได้พิจารณาคำว่า การรับทรัพย์สินตามกฎหมายฉบับนี้เป็นโทษอย่างหนึ่งทางกฎหมายอาญา ถึงแม้ว่าพระราชบัญญัติฉบับนี้ได้รับแนวความคิดมาจากการรับทรัพย์สินด้วยกระบวนการทางแพ่ง แต่ในทางปฏิบัติเป็นการรับทรัพย์สินด้วยกระบวนการทางอาญา คือจะรับทรัพย์สินได้ต่อเมื่อศาลพิพากษาว่าจำเลยกระทำความผิด

¹⁸ เนาวรัตน์ น้อยผล, “การป้องกันและปราบปรามการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดโดยมาตรการรับทรัพย์สินตามพระราชบัญญัติมาตรการในการปราบปรามผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด”, (วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต ภาควิชานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2537), หน้า 96.

พระราชบัญญัติมาตรการในการปราบปรามผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด พ.ศ. 2534 นำมาตรการริบทรัพย์มาใช้บังคับโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อทำลายมูลเหตุจูงใจของผู้ประกอบอาชญากรรมเกี่ยวกับการค้ายาเสพติด โดยบัญญัติขยายประเภทของทรัพย์สินที่จะถูกริบกว้างกว่าการริบทรัพย์สินตามประมวลกฎหมายอาญา และผ่อนปรนหลักเกณฑ์ในเรื่องภาระการพิสูจน์โดยผลภาระการพิสูจน์ให้จำเลย ซึ่งแตกต่างจากหลักกฎหมายอาญาทั่วไป อย่างไรก็ตามพนักงานอัยการใจทักมีภาระการพิสูจน์ให้ศาลเห็นว่า คดีมีมูลว่าทรัพย์สินนั้นเกี่ยวเนื่องกับการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด โดยพนักงานอัยการมีหน้าที่นำสืบก่อนและการริบทรัพย์สินตามพระราชบัญญัตินี้ มีขั้นตอนการยึดหรืออายัดทรัพย์สินโดยคณะกรรมการตรวจสอบทรัพย์สินก่อนขอให้ศาลสั่งริบทรัพย์สิน จะเห็นว่ามีมาตรการหลายประการที่แตกต่างไปจากหลักตามประมวลกฎหมายอาญา เนื่องจากพระราชบัญญัตินี้ได้รับแนวความคิดมาจากการริบทรัพย์สินด้วยกระบวนการทางแพ่ง และมีวัตถุประสงค์เพื่อริบทรัพย์สินผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด ซึ่งถือว่าเป็นอาชญากรรมที่มีมูลเหตุจูงใจทางด้านทรัพย์สินสร้างความเสียหายให้กับสภาพสังคมและเศรษฐกิจโดยส่วนรวม จึงจำเป็นต้องพัฒนาหลักเกณฑ์ทางกฎหมายเพื่อป้องกันและปราบปรามเหล่าอาชญากร ถึงแม้ว่าการริบทรัพย์สินตามพระราชบัญญัตินี้ มีหลักเกณฑ์ทางกฎหมายแตกต่างจากหลักในประมวลกฎหมายอาญาหลายประการ แต่การริบทรัพย์สินตามพระราชบัญญัตินี้มีลักษณะเป็นการลงโทษ ศาลจะสั่งให้ริบทรัพย์สินได้ต่อเมื่อ ศาลพิพากษาว่าจำเลยกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด ถ้ามีคำสั่งเด็ดขาดไม่ฟ้องคดีหรือมีคำพิพากษาถึงที่สุดให้ยกฟ้องผู้ต้องหาหรือจำเลยรายใด การยึดหรืออายัดทรัพย์สินของผู้ต้องหาหรือจำเลยรายนั้น รวมทั้งทรัพย์สินของผู้อื่นที่ถูกยึดหรืออายัดไว้ เนื่องจากเกี่ยวเนื่องกับการกระทำความผิดของผู้ต้องหาหรือจำเลยสิ้นสุดลง (มาตรา 32) แม้ว่าผู้ถูกตรวจสอบหรือผู้ซึ่งอ้างว่าเป็นเจ้าของทรัพย์สินไม่สามารถพิสูจน์ให้เห็นได้ว่า ทรัพย์สินที่ถูกตรวจสอบไม่เกี่ยวเนื่องกับการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดหรือได้รับโอนทรัพย์สินนั้นมาโดยสุจริต และมีค่าตอบแทนหรือเป็นทรัพย์สินที่ได้มาตามสมควรในทางศีลธรรมอันดีหรือในทางกุศลสาธารณ ต่อคณะกรรมการตรวจสอบทรัพย์สินหรือชั้นพิจารณาของศาลก็ต้องคืนทรัพย์สินดังกล่าวไป

การริบทรัพย์สินตามกฎหมายไทยที่ไม่ใช่กระบวนการทางอาญา

นอกจากการริบทรัพย์สินตามประมวลกฎหมายอาญา และพระราชบัญญัติมาตรการ

ในการป้องกันและปราบปรามผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด พ.ศ. 2534 ซึ่งเป็นการริบทรัพย์สินด้วยกระบวนการทางอาญาแล้ว ยังมีการริบทรัพย์สินตามกฎหมายไทยที่ไม่ใช่กระบวนการทางอาญา เช่น ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1327 พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการ พ.ศ. 2518 ประกาศรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติฉบับที่ 26 ร่างพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการปกปิดหรือเปลี่ยนแปลงสภาพทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิด พ.ศ. .... เป็นต้น กฎหมายดังกล่าวบัญญัติให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดิน คำว่า “ตกเป็นของแผ่นดิน” มีความหมายทำนองเดียวกับคำว่าริบทรัพย์สินเพราะการริบทรัพย์สินทำให้ทรัพย์สินที่ถูกริบตกเป็นของแผ่นดิน แต่การตกเป็นของแผ่นดินตามกฎหมายต่างๆ ข้างต้น ไม่ได้ขึ้นอยู่กับการกระทำความผิดทางอาญาของบุคคล มีลักษณะแตกต่างจากหลักกฎหมายอาญาไม่ใช่กระบวนการทางอาญา วิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะได้ศึกษาว่าการตกเป็นของแผ่นดินตามกฎหมายต่างๆ ดังกล่าวใช้กระบวนการใด

1. ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1327

มาตรา 1327 บัญญัติว่า ภายในบังคับแห่งกฎหมายอาญา กรรมสิทธิ์แห่งสิ่งใดๆ ซึ่งได้ใช้ในการกระทำความผิด หรือได้มาโดยการกระทำความผิด หรือเกี่ยวกับการกระทำความผิดโดยประการอื่น และได้ส่งไว้ในความรักษาของกรมในรัฐบาลนั้น ท่านว่าตกเป็นของแผ่นดิน ถ้าเจ้าของมิได้เรียกเอาภายในหนึ่งปีนับแต่วันส่ง หรือถ้าได้ฟ้องคดีอาญาต่อศาลแล้วนับแต่วันที่คำพิพากษาถึงที่สุด แต่ถ้าไม่ทราบตัวเจ้าของท่านให้ผ่อนเวลาออกไปเป็นห้าปี

มาตรา 1327 บัญญัติให้ทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการกระทำความผิดทางอาญาตกเป็นของแผ่นดิน ทรัพย์สินที่จะตกเป็นของแผ่นดิน ต้องเป็นทรัพย์สินซึ่งได้ใช้ในการกระทำความผิด หรือได้มาโดยการกระทำความผิดหรือเกี่ยวกับการกระทำความผิดอื่น ๆ ตามประมวลกฎหมายอาญา ซึ่งตามตัวบทไม่ได้หมายความถึง ทรัพย์สินที่ได้มีได้ใช้หรือได้มาจากการกระทำความผิดเท่านั้น แต่รวมถึงทรัพย์สินอื่นที่เกี่ยวข้องด้วย ทั้งนี้อาจหมายความรวมถึง ทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการกระทำความผิด ตามพระราชบัญญัติมาตรการในการปราบปรามผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด พ.ศ. 2534 และทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการกระทำความผิดตามร่างพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการปกปิด และเปลี่ยนแปลงสภาพทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการกระทำความผิด

พ.ศ. .... แต่ตามมาตรา 1327 ไม่ได้บัญญัติถึงกระบวนการให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดินไว้ ซึ่งกระบวนการให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดินอาจเป็นกระบวนการทางอาญา เช่น ริบทรัพย์สิน หรือกระบวนการทางแพ่ง ดังบัญญัติไว้ในร่างพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการปกปิด และเปลี่ยนสภาพทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิด พ.ศ. ....

2. พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทุจริต และประพฤติมิชอบใน วงราชการ พ.ศ. 2518

มาตรการในการให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดิน ตามพระราชบัญญัติป้องกัน และปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการ พ.ศ. 2518 แก้ไขเพิ่มเติมโดย พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2530 เป็นมาตรการพิเศษซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อจะปราบปรามการคอร์รัปชันของข้าราชการ และพนักงานของรัฐ มีรายละเอียดที่จะศึกษาต่อไปนี้

2.1 มาตรการในการให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดิน มาตรา 20 เมื่อมี พฤติการณ์ปรากฏแก่คณะกรรมการหรือมีการกล่าวหา ร้องเรียนว่า เจ้าหน้าที่ของรัฐผู้ใด ร่ำรวย ผิดปกติ หรือมีทรัพย์สินเพิ่มขึ้นผิดปกติ ให้คณะกรรมการพิจารณาวินิจฉัยเบื้องต้นก่อนว่า พฤติการณ์ หรือเรื่องที่ถูกกล่าวหา ร้องเรียนนี้มีมูลเพียงพอที่คณะกรรมการจะรับไว้พิจารณาหรือไม่ ถ้าเจ้าหน้าที่ของรัฐผู้นั้นเป็นผู้ซึ่งได้แสดงรายการสินทรัพย์และหนี้สินตาม มาตรา 23 ไว้แล้ว ให้ คณะกรรมการนำรายการแสดงสินทรัพย์และหนี้สินดังกล่าวมาพิจารณาประกอบด้วย

ในกรณีที่คณะกรรมการมีมติตามวรรคหนึ่งว่าพฤติการณ์ หรือเรื่องที่ถูกกล่าวหา ร้องเรียน มีมูลเพียงพอที่คณะกรรมการจะรับไว้พิจารณาได้ ให้คณะกรรมการดำเนินการสืบสวนสอบสวน เพื่อทราบข้อเท็จจริงต่อไป ในการสืบสวนสอบสวนนี้คณะกรรมการจะมอบอำนาจให้กรรมการอนุกรรมการหรือเจ้าหน้าที่ผู้ใดดำเนินการแล้วแจ้งให้คณะกรรมการทราบก็ได้

มติของคณะกรรมการตามวรรคหนึ่ง ต้องมีคะแนนเสียงไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวน กรรมการทั้งหมด

มาตรา 21 ทวิ เมื่อคณะกรรมการได้ดำเนินการตามมาตรา 21 แล้ว หากพิจารณา วินิจฉัยว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐผู้นั้นร่ำรวยผิดปกติหรือมีทรัพย์สินเพิ่มขึ้นผิดปกติและไม่สามารถชี้แจง ได้ว่าทรัพย์สินดังกล่าวมีต้นตอได้มาโดยชอบ ให้ถือว่าผู้นั้นกระทำการทุจริตและประพฤติมิชอบใน

วงราชการ และให้คณะกรรมการแจ้งให้พนักงานอัยการดำเนินการเพื่อปฏิบัติตามมาตรา 21 ตีแล้วเสนอความเห็นไปยังนายกรัฐมนตรี เพื่อพิจารณาล้างหรือดำเนินการให้มีการสั่งลงโทษไล่ออก ปลดออก หรือให้ออก เว้นแต่ในกรณีที่เจ้าหน้าที่ของรัฐผู้นั้นเป็นข้าราชการตุลาการตามกฎหมาย ว่าด้วยระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการให้คณะกรรมการแจ้งความเห็นไปยังประธานคณะกรรมการตุลาการ เพื่อพิจารณาดำเนินการตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการ

มติของคณะกรรมการที่วินิจฉัยว่าผู้นั้นร่ำรวยผิดปกติ หรือมีทรัพย์สินเพิ่มขึ้นผิดปกติ ตามวรรคหนึ่งต้องมีคะแนนเสียงไม่น้อยกว่าสองในสามของจำนวนกรรมการทั้งหมด

มาตรการในการให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดิน เริ่มต้นเมื่อมีพฤติการณ์ปรากฏแก่คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามผู้ทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการ (คณะกรรมการ ป.ป.ป.) หรือมีการกล่าวหาหรือเรียนว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐผู้ใดร่ำรวยผิดปกติหรือมีทรัพย์สินเพิ่มขึ้นผิดปกติ กฎหมายกำหนดให้คณะกรรมการ ป.ป.ป. ซึ่งประกอบด้วยกรรมการและกรรมการอื่น ไม่น้อยกว่าห้าคนแต่ไม่เกินเก้าคนกับเลขาธิการเป็นกรรมการ และเลขานุการโดยตำแหน่ง (มาตรา 4) มีอำนาจทำการวินิจฉัยเบื้องต้นว่ามีมูลกรณีหรือไม่

มูลกรณี หมายถึง ความน่าจะเป็นไปได้ว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐผู้ใดร่ำรวยผิดปกติหรือมีทรัพย์สินเพิ่มขึ้นผิดปกติ ตามพฤติการณ์หรือตามที่ถูกกล่าวหาหรือไม่ ถ้าคณะกรรมการ ป.ป.ป. เห็นว่ามีมูลเพียงพอที่คณะกรรมการจะรับไว้พิจารณา คณะกรรมการจะดำเนินการสืบสวนสอบสวนเพื่อทราบข้อเท็จจริงต่อไป (มาตรา 20 วรรคสอง) และให้เจ้าหน้าที่ของรัฐผู้ถูกกล่าวหาชี้แจงแสดงบัญชีทรัพย์สินตามรายการวิธีการและระยะเวลาที่คณะกรรมการกำหนด (มาตรา 21) การตรวจสอบทรัพย์สินของผู้ถูกกล่าวหา จะตรวจสอบทรัพย์สินของผู้ถูกกล่าวหาเป็นหลัก แต่ ถ้าปรากฏว่าทรัพย์สินของผู้ถูกกล่าวหาไปอยู่ในความครอบครองของผู้อื่นหรือให้บุคคลอื่นถือแทนไว้ก็อยู่ในอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการ ป.ป.ป. ที่จะต้องทำการสืบสวนสอบสวนด้วย

ตามพระราชบัญญัติป้องกัน และปราบปรามการทุจริต และประพฤติมิชอบในวงราชการ พ.ศ. 2518 มิได้มีการกำหนดนิยามของคำว่า “ ร่ำรวยผิดปกติ ” ไว้แต่อย่างใด แม้เมื่อมีการแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติฉบับดังกล่าวในปี 2530 ก็มิได้บัญญัติไว้อีกเช่นกัน ตามแนวทางการวินิจฉัยของศาลฎีกา หลักที่จะวินิจฉัยว่าร่ำรวยผิดปกติหรือไม่ จะพิจารณาดังรายได้ ฐานะ และตำแหน่งหน้าที่ของผู้ถูกกล่าวหาว่าสามารถมีทรัพย์สินได้ตามจำนวนที่สืบสวนสอบสวนมาหรือไม่และจะพิจารณาด้วยว่าบุคคลในครอบครัว เช่น ภรรยาหรือบุตรมี

รายได้ทางอื่นหรือไม่ แล้วนำรายได้มาเทียบเคียงกับแบบแสดงรายการเสียภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา เพื่อทราบว่ารายได้ปกติของผู้ถูกกล่าวหา และบุคคลในครอบครัวมีอยู่เท่าใดและทำมาหาได้โดยทางใดบ้าง (คำพิพากษาฎีกาที่ 909 / 2529 , 219 / 2539)

ตามพระราชบัญญัติฉบับนี้ เจ้าหน้าที่ของรัฐผู้ถูกกล่าวหาว่ารั่วรอยผิดปกติหรือมีทรัพย์สินเพิ่มขึ้นผิดปกติ มีภาระพิสูจน์ว่าทรัพย์สินที่เพิ่มขึ้นผิดปกติได้มาอย่างไร เมื่อคำนึงถึงฐานะและรายได้ของเจ้าหน้าที่ของรัฐผู้เป็นเจ้าของทรัพย์สิน และคณะกรรมการ ป.ป.ป. สั่งให้เจ้าหน้าที่ของรัฐผู้นั้นแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินของตนแล้ว และจากการดำเนินการสอบสวนเพิ่มเติมจากรายการแสดงสินทรัพย์และหนี้สิน ที่เจ้าหน้าที่ของรัฐผู้ถูกกล่าวหาแสดงต่อคณะกรรมการ ป.ป.ป. ดังกล่าว เจ้าหน้าที่ของรัฐผู้นั้นไม่สามารถชี้แจงได้ว่าทรัพย์สินที่มีจำนวนมากผิดปกตินั้นตนได้มาโดยชอบ คณะกรรมการ ป.ป.ป. จะมีมติว่าผู้นั้นรั่วรอยผิดปกติหรือมีทรัพย์สินเพิ่มขึ้นผิดปกติ มติของคณะกรรมการป.ป.ป. ต้องมีคะแนนเสียงไม่น้อยกว่าสองในสามของกรรมการทั้งหมด (มาตรา 21 ทวิ วรรคสอง) แต่ถ้าเจ้าหน้าที่ของรัฐสามารถชี้แจงถึงที่มาของทรัพย์สินนั้นได้ก็就不用มีการดำเนินการต่อไป

เมื่อคณะกรรมการ ป.ป.ป. มีมติว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐรายได้รั่วรอยผิดปกติ หรือมีทรัพย์สินเพิ่มขึ้นผิดปกติ คณะกรรมการ ป.ป.ป. มีหน้าที่ดำเนินการตามกฎหมายต่อไปนี้

(1) แจ่งพนักงานอัยการเพื่อให้ยื่นคำร้องต่อศาล ให้มีคำสั่งให้ทรัพย์สินที่เพิ่มขึ้นผิดปกติและผู้ถูกกล่าวหาไม่สามารถชี้แจงการได้มาโดยชอบดังกล่าวตกเป็นของแผ่นดิน เว้นแต่เจ้าหน้าที่ของรัฐผู้นั้นจะสามารถนำพยานหลักฐานมาพิสูจน์ในชั้นศาลได้ว่า ทรัพย์สินดังกล่าวตนได้มาโดยชอบ

(2) เสนอความเห็นไปยังนายกรัฐมนตรี เพื่อพิจารณาสั่งหรือดำเนินการให้มีการสั่งลงโทษ ไล่ออก ปลดออกหรือให้ออก เว้นแต่กรณีที่เจ้าหน้าที่ของรัฐผู้นั้นเป็นข้าราชการตุลาการ ตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการซึ่งคณะกรรมการจะต้องแจ้งความเห็นไปยังประธานคณะกรรมการตุลาการ เพื่อพิจารณาดำเนินการตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการ

มาตรการในการให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดินมีคณะกรรมการป.ป.ป. เป็นองค์กรที่ทำหน้าที่ตรวจสอบในเบื้องต้นว่าคดีมีมูลหรือไม่ มติของคณะกรรมการว่าคดีมีมูลจะต้องมีคะแนนเสียงไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนกรรมการทั้งหมด (มาตรา 21 วรรคสี่) และมติของ

คณะกรรมการที่วินิจฉัยว่าผู้นั้นร่ำรวยผิดปกติหรือมีทรัพย์สินเพิ่มขึ้นผิดปกติ ต้องมีคะแนนเสียง ไม่น้อยกว่าสองในสามของจำนวนกรรมการทั้งหมด พระราชบัญญัติฉบับนี้ได้บัญญัติคุ้มครอง ผู้ถูกกล่าวหา โดยให้คณะกรรมการ ป.ป.ป. เป็นผู้ตรวจสอบในเบื้องต้นเป็นหลักประกันให้กับ ผู้ถูกกล่าวหาว่าจะไม่ถูกกีดกันแกล้งจากบุคคลใดบุคคลหนึ่ง นอกจากนี้กฎหมายเปิดโอกาสให้ ผู้ถูกกล่าวหานำพยานหลักฐานมาแสดงต่อคณะกรรมการ ป.ป.ป. ว่าทรัพย์สินที่เพิ่มขึ้นนั้นได้มา โดยชอบอย่างไร ถ้าผู้ถูกกล่าวหานำพยานหลักฐานมาแสดงชี้แจงถึงที่มาของทรัพย์สินได้ก็จะ ไม่มีการนำคดีขึ้นศาลแต่อย่างใด ถ้าผู้ถูกกล่าวหาชี้แจงไม่ได้ในชั้นคณะกรรมการ ป.ป.ป. กฎหมายฉบับนี้ยังเปิดโอกาสให้แสดงพยานหลักฐานว่าได้มาโดยชอบในชั้นศาล และมีศาลเป็น องค์การสุดท้ายคอยตรวจสอบดุลพินิจของคณะกรรมการ ป.ป.ป.

2.2 ประเภทของทรัพย์สินที่ตกเป็นของแผ่นดิน ตามพระราชบัญญัติมาตรการ ป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการ พ.ศ. 2518 แก้ไขเพิ่มเติมโดย พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทุจริต และประพฤติมิชอบในวงราชการ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2530 มิได้บัญญัติเกี่ยวกับประเภทของทรัพย์สินที่ตกเป็นของแผ่นดินไว้ แต่บัญญัติว่า บรรดาทรัพย์สินที่คณะกรรมการมีมติว่าเป็นทรัพย์สินที่ร่ำรวยผิดปกติหรือเพิ่มขึ้นผิดปกติ ตาม มาตรา 21 ทวิ ให้พนักงานอัยการยื่นคำร้องต่อศาลโดยไม่ชักช้า เพื่อขอให้ศาลสั่งให้ทรัพย์สิน นั้นตกเป็นของแผ่นดิน (มาตรา 21 ตริ) หมายความว่า ทรัพย์สินทุกประเภทที่คณะกรรมการมี มติว่าเป็นทรัพย์สินที่ร่ำรวยผิดปกติหรือเพิ่มขึ้นผิดปกติเท่านั้น ที่พนักงานอัยการจะขอให้ศาลสั่ง ให้ทรัพย์สินนั้นตกเป็นของแผ่นดิน แต่ศาลจะสั่งให้เป็นของแผ่นดินได้เฉพาะทรัพย์สินที่ได้มา ในทางมิชอบ (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 909 / 29) และใช้บังคับถึงทรัพย์สินของเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ ได้มาโดยมิชอบ และยังคงมีอยู่ในความครอบครองของเจ้าหน้าที่ของรัฐผู้นั้นหรือบุคคลอื่น ซึ่งถือกรรมสิทธิ์ไว้แทนเท่านั้น (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 219 / 2539)

2.3 การดำเนินการรับทรัพย์สินในชั้นศาล

2.3.1 เขตอำนาจศาล มาตรา 21 ตริ บัญญัติว่า บรรดาทรัพย์สินที่ คณะกรรมการมีมติว่าเป็นทรัพย์สินที่ร่ำรวยผิดปกติหรือเพิ่มขึ้นผิดปกติ ตามมาตรา 21 ทวิ ให้ พนักงานอัยการยื่นคำร้องต่อศาลโดยไม่ชักช้า เพื่อขอให้ศาลสั่งให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดิน เว้นแต่เจ้าหน้าที่ของรัฐผู้นั้นจะสามารถนำพยานหลักฐานมาแสดงให้ศาลเห็นว่า ทรัพย์สิน

ดังกล่าวนั้นตนได้มาโดยชอบ ในกรณีนี้ให้นำประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับ โดยอนุโลม

พระราชบัญญัติฉบับนี้ไม่ได้บัญญัติไว้ชัดเจนว่าให้ศาลใดมีเขตอำนาจ แต่บัญญัติว่าให้นำวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้ ดังนั้นต้องฟ้องต่อศาลส่วนแพ่ง โดยฟ้องเจ้าหน้าที่ของรัฐซึ่งคณะกรรมการวินิจฉัยว่าร่ำรวยผิดปกติหรือมีทรัพย์สินเพิ่มขึ้นผิดปกติ

2.3.2 การยื่นคำร้องขอให้ศาลสั่งให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดิน

มาตรา 21 ตี ฎบัญญัติว่า บรรดาทรัพย์สินที่คณะกรรมการมีมติว่าเป็นทรัพย์สินที่ร่ำรวยผิดปกติหรือเพิ่มขึ้นผิดปกติตามมาตรา 21 ทวิ ให้พนักงานอัยการยื่นคำร้องต่อศาลโดยไม่ชักช้า เพื่อขอให้ศาลสั่งให้ทรัพย์สินนั้นตกเป็นของแผ่นดิน เว้นแต่เจ้าหน้าที่ของรัฐผู้นั้นจะสามารถนำพยานหลักฐานมาแสดงให้ศาลเห็นว่าทรัพย์สินดังกล่าวนั้นตนได้มาโดยชอบ ในกรณีนี้ให้นำประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับโดยอนุโลม

ในกรณีที่พนักงานอัยการเห็นว่า เพื่อประโยชน์ในการยื่นคำร้องตามวรรคหนึ่งสมควรทำการสอบสวนเพิ่มเติม ให้พนักงานอัยการเสนอความเห็นไปยังคณะกรรมการโดยเร็ว เมื่อคณะกรรมการเห็นชอบด้วยก็ให้ดำเนินการตามความเห็นของพนักงานอัยการ ถ้าไม่เห็นด้วยก็ให้แจ้งพนักงานอัยการทราบเพื่อยื่นคำร้องต่อไป

มาตรา 21 ตี ฎ บัญญัติให้พนักงานอัยการยื่นคำร้องต่อศาลเพื่อขอให้ศาลสั่งให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดิน มีปัญหาว่าพนักงานอัยการมีอำนาจที่จะใช้ดุลพินิจในการยื่นคำร้องต่อศาล เพื่อขอให้ศาลสั่งให้ทรัพย์สินนั้นตกเป็นของแผ่นดิน ตามมติของคณะกรรมการ ป.ป.ป. ได้หรือไม่ เมื่อเห็นว่าสำนวนคดีนั้นมีพยานหลักฐานไม่สมบูรณ์ เรื่องนี้มีข้อถกเถียงกันมาก เมื่อพนักงานอัยการสั่งไม่ยื่นคำร้อง เพื่อขอให้ศาลสั่งให้ทรัพย์สินของนาย สมภพ อุณหวัฒน์ ซึ่งคณะกรรมการ ป.ป.ป. วินิจฉัยว่าร่ำรวยผิดปกติให้ตกเป็นของแผ่นดิน โดยมีความเห็นเป็นสองฝ่าย

ฝ่ายแรกเป็นความเห็นของฝ่ายพนักงานอัยการ เห็นว่า พนักงานอัยการมีอำนาจใช้ดุลพินิจที่จะไม่ยื่นคำร้องต่อศาล เพื่อขอให้ศาลสั่งให้ทรัพย์สินนั้นตกเป็นของแผ่นดินตามมติของคณะกรรมการ ป.ป.ป. เมื่อเห็นว่าสำนวนคดีนั้นมีพยานหลักฐานไม่สมบูรณ์ พนักงานอัยการมีอำนาจพิจารณาจะดำเนินการยื่นคำร้องต่อศาลหรือไม่ก็ได้ตามเหตุผลของเรื่องนั้น เป็นอำนาจทั่วไปของพนักงานอัยการ พนักงานอัยการมีอำนาจตามพระราชบัญญัติพนักงานอัยการ

พ.ศ. 2498 พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการ
พ.ศ. 2518 มีโทษบทบัญญัติที่ยกเว้นหรือจำกัดอำนาจหน้าที่อัยการ

ฝ่ายที่สองเป็นความเห็นของนักวิชาการและทางสำนักงานป.ป.ป. เห็นว่า ตาม มาตรา 21 ทวิ วรรคแรก บัญญัติไว้ชัดเจนว่าเมื่อคณะกรรมการ ป.ป.ป. วินิจฉัยแล้ว ให้แจ้งให้พนักงานอัยการดำเนินการเพื่อยื่นคำร้องให้ศาลสั่งให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดิน ตาม มาตรา 21 ตี การดำเนินตามมาตรา 21 ตี เป็นเรื่องที่พนักงานอัยการมีหน้าที่ต้องดำเนินการ พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการ เป็นกฎหมาย พิเศษ ไม่เปิดช่องให้พนักงานอัยการใช้ดุลพินิจไม่ฟ้องตามพระราชบัญญัติอัยการ เพราะ กฎหมายฉบับนี้ออกมาโดยมีเจตนารมณ์ที่จะปราบปรามเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ร่ำรวยผิดปกติ เป็น กรณีพิเศษย่อมยกเว้นอำนาจสั่งไม่ฟ้องของพนักงานอัยการตามพระราชบัญญัติอัยการ

ปัญหาเรื่องนี้ได้ถูกส่งไปยังคณะกรรมการกฤษฎีกา คณะกรรมการกฤษฎีกามีมติ เป็นเอกฉันท์ว่า¹⁹ บรรดาทรัพย์สินที่ร่ำรวยผิดปกติหรือเพิ่มขึ้นผิดปกติและได้ส่งเรื่องให้ พนักงานอัยการ พนักงานอัยการจะต้องยื่นคำร้องต่อศาลเพื่อขอให้ศาลพิพากษาให้ทรัพย์สินนั้น ตกเป็นของแผ่นดินจะใช้ดุลพินิจไม่ยื่นคำร้องต่อศาลไม่ได้

พนักงานอัยการไม่มีอำนาจใช้ดุลพินิจ ในการไม่ยื่นคำร้องขอให้ทรัพย์สินตกเป็นของ แผ่นดิน ต่างจากการรับทรัพย์สินตามพระราชบัญญัติมาตรการในการปราบปรามผู้กระทำความผิด เกี่ยวกับยาเสพติด พ.ศ. 2534 และการรับทรัพย์สินด้วยกระบวนการทางแพ่งตามกฎหมาย คอมมอนลอว์ที่ให้เป็นดุลพินิจของพนักงานอัยการในการยื่นคำขอให้รับทรัพย์สิน แต่การใช้ ดุลพินิจของพนักงานอัยการมีข้อจำกัด

2.3.3 ภาระการพิสูจน์ มาตรการในการให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดิน กำหนดให้เจ้าหน้าที่ของรัฐซึ่งถูกกล่าวหาว่าร่ำรวยผิดปกติหรือมีทรัพย์สินเพิ่มขึ้นผิดปกติ มี หน้าที่ชี้แจงต่อคณะกรรมการป.ป.ป. ว่าทรัพย์สินที่ร่ำรวยผิดปกติหรือมีทรัพย์สินที่เพิ่มขึ้นผิดปกติ ได้มาโดยชอบ (มาตรา 21 ทวิ) และในชั้นพิจารณาเจ้าหน้าที่ของรัฐมีหน้าที่นำพยานหลักฐาน

¹⁹ ลีทธิชัย มานะเสถียร, “คดีร่ำรวยผิดปกติกับอำนาจอัยการ,” มติชนรายวัน

มาแสดงให้เห็นว่า ทรัพย์สินดังกล่าวนั้นตนได้มาโดยชอบ (มาตรา 21 ตี) ภาระการพิสูจน์ ตกอยู่กับเจ้าหน้าที่ของรัฐ พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบ ในวงราชการเป็นกฎหมายพิเศษ กำหนดภาระการพิสูจน์ให้ตกแก่ผู้ถูกกล่าวหาที่จะต้องพิสูจน์ ความบริสุทธิ์ของตนต่อศาลต่างจากหลักกฎหมายทั่วไปในวิธีพิจารณาความซึ่งมีหลักว่า คู่ความ ฝ่ายใดอ้างข้อเท็จจริงอย่างไร คู่ความฝ่ายนั้นมีหน้าที่นำสืบข้อเท็จจริงนั้น แต่อย่างไรก็ตาม พนักงานอัยการต้องนำสืบเบื้องต้นก่อนว่า เป็นทรัพย์สินที่ร่ำรวยผิดปกติหรือเพิ่มขึ้นผิดปกติ นั้น ได้มาจากการทุจริตหรือประพฤติมิชอบในวงราชการ แล้วให้เจ้าหน้าที่ผู้ถูกกล่าวหานำสืบหักล้าง ว่าตนได้ทรัพย์สินมาโดยชอบ

2.4 ลักษณะและมาตรการในการให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดิน ตาม

พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการ มีลักษณะ เป็นการริบทรัพย์สินด้วยกระบวนการทางแพ่ง โดยพิจารณาได้จาก มาตรา 21 ทวิ บัญญัติว่า “ เมื่อคณะกรรมการได้ดำเนินการสืบสวนสอบสวนแล้ว หากพิจารณาวินิจฉัยเห็นว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐ ผู้นั้นร่ำรวยผิดปกติหรือมีทรัพย์สินเพิ่มขึ้นผิดปกติและไม่สามารถชี้แจงได้ว่า ทรัพย์สินดังกล่าว นั้นตนได้มาโดยชอบ ให้ถือว่าผู้นั้นกระทำการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการและให้ คณะกรรมการแจ้งให้พนักงานอัยการดำเนินการ เพื่อปฏิบัติตาม มาตรา 21 ตี แล้วเสนอ ความเห็นไปยังนายกรัฐมนตรี เพื่อพิจารณาสั่งหรือให้มีการดำเนินการสั่งลงโทษไล่ออก ปลดออก หรือให้ออก เว้นแต่...” และมาตรา 21 ตี บัญญัติว่า “ บรรดาทรัพย์สินที่ คณะกรรมการมีมติว่าเป็นทรัพย์สินที่ร่ำรวยผิดปกติหรือเพิ่มขึ้นผิดปกติ ตามมาตรา 21 ทวิ ให้ พนักงานอัยการยื่นคำร้องต่อศาลโดยไม่ชักช้าเพื่อขอให้ศาลสั่งให้ทรัพย์สินนั้นตกเป็นของแผ่นดิน เว้นแต่เจ้าหน้าที่ของรัฐผู้นั้นจะสามารถนำพยานหลักฐานมาแสดงต่อศาลได้ว่า ทรัพย์สินดังกล่าว นั้นตนได้มาโดยชอบ ในกรณีนี้ให้นำกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับโดยอนุโลมจาก มาตรา 21 ทวิและมาตรา 21 ตี จะเห็นได้ว่า คำสั่งให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดินศาลพิจารณา จากตัวทรัพย์สินนั่นเองว่า เป็นทรัพย์สินที่เจ้าหน้าที่ของรัฐร่ำรวยผิดปกติหรือมีทรัพย์สินเพิ่มขึ้น ผิดปกติหรือไม่ ถ้าทรัพย์สินนั้นแสดงว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐร่ำรวยผิดปกติหรือมีทรัพย์สินเพิ่มขึ้น ผิดปกติ ศาลจะมีคำสั่งให้ทรัพย์สินนั้นตกเป็นของแผ่นดินโดยศาลไม่ได้พิจารณาว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐ ผู้เป็นเจ้าของทรัพย์สินดังกล่าวได้กระทำความผิดหรือไม่ แต่ตามพระราชบัญญัติป้องกันและ ปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการ นำการริบทรัพย์สินด้วยกระบวนการ ทางแพ่งมาใช้กับความผิดทางวินัย ซึ่งศาลฎีกาได้วินิจฉัยไว้ในคำพิพากษาฎีกาที่ 219 / 2539 ว่า

ที่กฎหมายนี้ บัญญัติให้ศาลสั่งให้ทรัพย์สินที่เจ้าหน้าที่ของรัฐได้มาโดยไม่ชอบตกเป็นของแผ่นดิน ตามมาตรา 20 นั้นเป็นเพียงวิธีการที่จะป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบ ในวงราชการ อันเป็นวิธีการทางวินัยเท่านั้น มิใช่เป็นการลงโทษแก่ผู้กระทำความผิดทางอาญา อันจะต้องอยู่ภายใต้บังคับของหลักกฎหมายที่ว่าบุคคลจะต้องรับโทษทางอาญาต่อเมื่อ ได้กระทำการอันกฎหมายที่ใช้อยู่ในขณะกระทำนั้นบัญญัติเป็นความผิดและได้กำหนดโทษไว้ ดังนั้น กฎหมายนี้จึงมีผลย้อนหลังบังคับกับทรัพย์สินที่เจ้าหน้าที่ของรัฐได้มาโดยมิชอบและยังคงมีอยู่ในขณะที่กฎหมายนี้ใช้บังคับได้ เพราะการได้ทรัพย์สินมาโดยมิชอบด้วยหน้าที่นั้นเป็นการวินัยตั้งแต่ได้รับมา

จากคำพิพากษาศาลฎีกาดังกล่าวจะเห็นว่าการตกเป็นของแผ่นดินมีผลย้อนหลังไปถึงวันที่ได้รับทรัพย์สินมาโดยมิชอบด้วยหน้าที่ มีผลเหมือนกับการริบทรัพย์สินด้วยกระบวนการทางแพ่ง ตามหลักกฎหมายคอมมอนลอว์ที่นำหลักความล้มพันธ์ย้อนหลังมาใช้ ทำให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดินมีผลย้อนหลังไปถึงวันที่มีการกระทำความผิดและจะเห็นได้ว่า การดำเนินการให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดินเป็นกระบวนการที่แตกต่างหากจากการถูกดำเนินทางวินัยตามนัยคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 219 / 2539 ซึ่งศาลวินิจฉัยไว้ว่า แม้เจ้าหน้าที่ของรัฐผู้ถูกกล่าวหาอาจถูกดำเนินการทางวินัยได้ ตามมาตรา 21 ทวิ แต่การที่นายกรัฐมนตรีจะสั่งลงโทษเจ้าหน้าที่ของรัฐผู้ร้ายผิดปกติของรัฐหรือไม่นั้น ไม่เป็นการตัดอำนาจของคณะกรรมการ ป.ป.ป. ที่จะส่งเรื่องให้พนักงานอัยการยื่นคำร้องต่อศาลเพื่อให้ศาลสั่งให้ทรัพย์สินดังกล่าวตกเป็นของแผ่นดิน

2.5 กรณีเปรียบเทียบกับกรรริบทรัพย์สินด้วยกระบวนการทางแพ่ง มาตราการ ในการให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดินตามพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทุจริต และประพฤติมิชอบในวงราชการ มีลักษณะเหมือนกับการริบทรัพย์สินด้วยกระบวนการทางแพ่ง ตามหลักกฎหมายคอมมอนลอว์กล่าวคือ ศาลไม่ได้วินิจฉัยว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐผู้ถูกกล่าวหากระทำความผิดหรือไม่ เป็นการพิจารณาที่ตัวทรัพย์สินซึ่งเจ้าหน้าที่ของรัฐผู้ถูกกล่าวหาไม่หน้าที่พิสูจน์เกี่ยวกับทรัพย์สินว่าได้มาโดยชอบอย่างไร แต่ต่างกันตรงขั้นตอนที่เมื่อคณะกรรมการ ป.ป.ป. วินิจฉัยว่า เจ้าหน้าที่ของรัฐผู้นั้นร้ายผิดปกติหรือมีทรัพย์สินเพิ่มขึ้นผิดปกติกแล้วให้แจ้งให้พนักงานอัยการดำเนินการเพื่อปฏิบัติตาม มาตรา 21 ตี ไม่มีขั้นตอนการยึดหรืออายัดทรัพย์สินไว้ก่อน เพื่อป้องกันการจำหน่าย จ่ายโอน ทรัพย์สินที่ร้ายผิดปกติหรือเพิ่มขึ้นผิดปกติและไม่มีบทบัญญัติเกี่ยวกับเรื่องภายหลังที่คณะกรรมการ ป.ป.ป. วินิจฉัยว่า เจ้าหน้าที่ของรัฐผู้นั้นร้ายผิดปกติหรือมีทรัพย์สินเพิ่มขึ้นผิดปกติ ได้โอนทรัพย์สินไปให้กับบุคคลภายนอก

ผลจะเป็นอย่างไร เรื่องนี้ผู้เขียนมีความเห็นว่า ถ้าบุคคลภายนอกผู้รับโอนรับโอนไปโดยสุจริต และมีค่าตอบแทนจะติดตามทรัพย์สินนั้นให้ตกเป็นของแผ่นดินไม่ได้ เพราะขณะโอนไปยังไม่มีการชำระค่าสิ่งศาลให้ตกเป็นของแผ่นดิน ถ้ารับโอนไว้โดยไม่สุจริตและไม่มีค่าตอบแทน กรณีนี้เจ้าพนักงานบังคับคดีมีสิทธิติดตามยึดทรัพย์สินนั้นมาให้ตกเป็นของแผ่นดินได้ และที่สำคัญคือตามพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทุจริต และประพฤติมิชอบในวงราชการนำการรับทรัพย์สินด้วยกระบวนการทางแพ่งมาใช้กับความผิดทางวินัย แต่ตามหลักกฎหมายคอมมอนลอว์ใช้กับความผิดทางอาญา

3. ประกาศคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติฉบับที่ 26

มาตรการในการให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดิน ตามประกาศคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติฉบับที่ 26 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประกาศคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติฉบับที่ 26 ลงวันที่ 25 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2534 ออกโดยคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ ซึ่งได้ชี้แจงเหตุผลที่เข้าควบคุมอำนาจในการปกครองประเทศ เหตุผลหนึ่งอ้างว่าเพราะพฤติการณ์จ่อราษฎรบังหลวง คณะผู้บริหารประเทศได้ฉวยโอกาสอาศัยอำนาจตำแหน่งหน้าที่การเมือง แสวงหาประโยชน์ให้กับตนเองและพรรคพวกอย่างรุนแรงที่ไม่เคยเป็นมาก่อน

3.1 มาตรการในการให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดิน มีวัตถุประสงค์เพื่อมิให้นักการเมืองที่มีพฤติการณ์อันแสดงให้เห็นว่า มีทรัพย์สินร่ำรวยผิดปกติวิสัยของผู้ประกอบอาชีพสุจริตจะพึงมีพึงได้ ได้รับประโยชน์จากการจ่อราษฎรบังหลวงและป้องกันมิให้มีการโยกย้ายทรัพย์สินที่ได้มาโดยสุจริต จึงได้แต่งตั้งคณะกรรมการตรวจสอบทรัพย์สิน (คตส.) ให้ คตส. มีอำนาจตรวจสอบรายชื่อนักการเมืองที่มีพฤติการณ์อันแสดงให้เห็นได้ว่า มีทรัพย์สินร่ำรวยผิดปกติของผู้ประกอบอาชีพโดยสุจริต และให้ประกาศรายชื่อบุคคลที่เห็นว่าร่ำรวยผิดปกติแล้วจัดการรวบรวมทรัพย์สินบุคคลเหล่านั้นอายัดไว้ระหว่างการตรวจสอบทรัพย์สิน คตส. มีอำนาจออกคำสั่งอายัดและห้ามจำหน่ายจ่ายโอน (ข้อ 2)

ในการตรวจสอบทรัพย์สิน ประธานกรรมการตรวจสอบทรัพย์สินและเจ้าหน้าที่ซึ่งประธานกรรมการมอบหมาย มีอำนาจออกหนังสือสอบถามส่วนราชการ หน่วยงานของรัฐหรือรัฐวิสาหกิจเพื่อทราบข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการปฏิบัติราชการหรืองานต่างๆ มีหนังสือเรียกบุคคลที่

เกี่ยวข้องกับกรณีที่ดินสว่นและสอบสว่นมาให้ถอยคำ หรือให้ส่งบัญชีทรัพย์สินหรือเอกสารหรือวัตถุใดๆ ที่จำเป็นแก่การสอบสว่นมาเพื่อประกอบการพิจารณา (ข้อ 4)

เมื่อคณะกรรมการตรวจสอบทรัพย์สินวินิจฉัยว่า บุคคลใดร่ำรวยผิดปกติหรือมีทรัพย์สินเพิ่มขึ้นผิดปกติ ให้บรรดาทรัพย์สินที่คณะกรรมการตรวจสอบทรัพย์สินวินิจฉัยว่า เป็นทรัพย์สินที่ได้มาโดยมิชอบหรือมีเพิ่มขึ้นผิดปกติตกเป็นของแผ่นดิน แต่บุคคลที่คตส. วินิจฉัยว่า ร่ำรวยผิดปกติหรือมีทรัพย์สินเพิ่มขึ้นผิดปกติ มีสิทธิยื่นคำขอพิสูจน์ว่าตนได้ทรัพย์สินนั้นมาโดยชอบ โดยยื่นต่อศาลแพ่งภายในหกสิบวัน นับจากวันที่ได้รับแจ้งจากคตส. ถ้าผู้ร่อนำพยานหลักฐานมาแสดงให้ศาลเห็นได้ว่าได้ทรัพย์สินมาโดยชอบ ให้ศาลเพิกถอนคำวินิจฉัยของคณะกรรมการตรวจสอบทรัพย์สิน (ข้อ 6)

3.2 เขตอำนาจศาล พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติม ประกาศคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ ฉบับที่ 26 ข้อ 6 บัญญัติว่า

บุคคลที่คณะกรรมการตรวจสอบทรัพย์สินวินิจฉัยว่า ร่ำรวยผิดปกติหรือมีทรัพย์สินเพิ่มขึ้นผิดปกติ มีสิทธิยื่นคำขอพิสูจน์ว่า ตนได้ทรัพย์สินนั้นมาโดยชอบ โดยยื่นต่อศาลแพ่งภายในหกสิบวันนับแต่วันที่ได้รับแจ้งคำวินิจฉัยของคณะกรรมการตรวจสอบทรัพย์สิน

เมื่อศาลแพ่งได้รับคำร้องตามวรรคสองแล้ว ให้ส่งสำเนาคำร้องให้พนักงานอัยการเพื่อทำคำคัดค้านภายในสามสิบวัน และให้ศาลแพ่งดำเนินการพิจารณาต่อไปโดยไม่ชักช้า โดยนำประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับโดยอนุโลมและให้ทำความเห็นและส่งสำนวนไปยังศาลฎีกาเพื่อวินิจฉัยและให้ศาลฎีกามีอำนาจดังต่อไปนี้

(1) ถ้าผู้ร่อนำพยานหลักฐานมาแสดงให้ศาลเห็นว่า ตนได้ทรัพย์สินมาโดยชอบ ให้มีคำสั่งเพิกถอนคำวินิจฉัยของคณะกรรมการตรวจสอบทรัพย์สินในส่วนที่เกี่ยวกับทรัพย์สินนั้น

(2) ถ้าผู้ร่อนำพยานหลักฐานมาแสดงให้ศาลเห็นว่า ตนได้ทรัพย์สินมาโดยชอบ ให้ยกคำร้องนั้นเสีย

ในการวินิจฉัยของศาลฎีกาตามวรรคสาม ให้ประธานศาลฎีกาดำเนินการให้มีการวินิจฉัยโดยที่ประชุมใหญ่ ตามมาตรา 140 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

จากบทบัญญัติดังกล่าวศาลที่มีเขตอำนาจคือ ศาลแพ่งและบัญญัติให้นำวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้แต่ศาลแพ่งไม่มีอำนาจวินิจฉัย เป็นเพียงทำความเห็นและส่งสำนวนไปยัง

ศาลฎีกาเพื่อวินิจฉัยตามข้อ 6 ของประกาศของคณะกรรมการรักษาความสงบเรียบร้อยฉบับที่ 6 มิใช่
ขึ้นไปสู่การพิจารณาของศาลฎีกาตามวิธีพิจารณาความแพ่งในกรณีปกติ

3.3 การระงับการพิสูจน์ ข้อ 6 บัญญัติว่า บุคคลที่คณะกรรมการตรวจสอบทรัพย์สิน
วินิจฉัยว่าร่ำรวยผิดปกติ หรือมีทรัพย์สินเพิ่มขึ้นผิดปกติมีสิทธิยื่นคำขอพิสูจน์ว่า ตนได้ทรัพย์สิน
นั้นมาโดยชอบโดยยื่นต่อศาลแพ่งภายในหกสิบวัน โดยผู้ร้องมีหน้าที่นำพยานหลักฐานมาแสดง
ให้ศาลเห็นว่าตนได้ทรัพย์สินนั้นมาโดยชอบ ตามประกาศคณะกรรมการรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ
มีภาระการพิสูจน์ต่อศาลภายหลังที่ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดิน ในชั้นตรวจสอบทรัพย์สิน
โดยคณะกรรมการตรวจสอบทรัพย์สินไม่ได้บัญญัติให้ผู้ร้องมีภาระการพิสูจน์ เช่นเดียวกับ
การตรวจสอบทรัพย์สิน โดยคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบ
อย่างไรก็ตาม เมื่อนักการเมืองผู้ถูกคณะกรรมการตรวจสอบทรัพย์สิน วินิจฉัยว่าร่ำรวยผิดปกติ
มีผลทำให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดิน ยื่นคำร้องขอให้ศาลฎีกาเพิกถอนคำวินิจฉัยยึดทรัพย์สิน
ของคณะกรรมการตรวจสอบทรัพย์สิน และได้ยื่นคำร้องขอให้ศาลฎีกาวินิจฉัยชี้ขาดเบื้องต้น
ในปัญหาข้อกฎหมายว่า ประกาศคณะกรรมการรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ ฉบับที่ 26 ขัดต่อ
รัฐธรรมนูญ และมีลักษณะเป็นกฎหมายอาญามีผลใช้บังคับย้อนหลังอันเป็นโมฆะ ศาลฎีกา
วินิจฉัยว่าประกาศรชช. ฉบับที่ 26 ลงวันที่ 25 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2534 ซึ่งบัญญัติให้
คณะกรรมการตรวจสอบทรัพย์สินวินิจฉัยว่า บุคคลใดร่ำรวยผิดปกติหรือมีทรัพย์สินเพิ่มขึ้น
ผิดปกติแล้วให้บรรดาทรัพย์สินนั้นตกเป็นของแผ่นดินเป็นการขัดแย้ง หรือแย้งต่อบัญญัติแห่ง
รัฐธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2534 ใช้บังคับมิได้อันมีผลทำให้คำวินิจฉัยของ
คณะกรรมการตรวจสอบทรัพย์สินที่อาศัยอำนาจตาม รชช. ฉบับที่ 26 ไม่มีผลบังคับไปด้วย
โดยศาลไม่ได้พิจารณาว่าทรัพย์สินดังกล่าวผู้ร้องได้มาโดยชอบหรือไม่ ผลคำวินิจฉัยของศาลฎีกา
ดังกล่าว ผู้ร้องที่ถูกคณะกรรมการตรวจสอบทรัพย์สินวินิจฉัยว่าร่ำรวยผิดปกติ จึงไม่ได้พิสูจน์
ตามที่บัญญัติไว้ในข้อ 6²⁰ และศาลฎีกาได้วินิจฉัยว่า คำวินิจฉัยของคณะกรรมการตรวจสอบ
ทรัพย์สินที่ว่าเป็นทรัพย์สินที่ได้มาโดยมิชอบ หรือมีเพิ่มขึ้นมากผิดปกติตกเป็นของแผ่นดินเท่ากับ

²⁰ คำสั่งศาลฎีกาที่ 912 / 2536, 913 / 2536, 920 / 2536, 921 / 2536, 1131 / 2536,
1132 / 2536, 1133 / 2536, 1134 / 2536, 1135 / 2536, 1136 / 2536.

เป็นการสั่งลงโทษรับทรัพย์สินในทางอาญา นอกจากนี้ทรัพย์สินของผู้ร้องที่ถูกยึดและตกเป็นของแผ่นดินตามคำวินิจฉัยของคณะกรรมการตรวจสอบทรัพย์สิน เป็นทรัพย์สินที่ผู้ร้องได้มาหรือมีเพิ่มขึ้นก่อนประกาศคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ ฉบับที่ 26 ข้อ 6 ไซ้บังคับ จึงเป็นการออกและใช้กฎหมายที่มีโทษในทางอาญาย้อนหลังไปลงโทษแก่ผู้ร้อง

3.4 ลักษณะและมาตรการในการให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดิน คำพิพากษาฎีกาที่ 913/2536 ระหว่างนายเสนาะ เทียนทอง ผู้ร้องกับพนักงานอัยการ สำนักงานอัยการสูงสุด วินิจฉัยว่าพิเคราะห์ประกาศ รสช. ฉบับที่ 26 ข้อ 2 ที่ให้ คตส. มีอำนาจหน้าที่ในการพิจารณารายชื่อนักการเมืองที่มีพฤติการณ์อันสื่อแสดงให้เห็นได้ว่ามีทรัพย์สินร่ำรวยผิดปกติ สุตวิสัยของผู้ประกอบอาชีพโดยสุจริตและให้ประกาศรายชื่อบุคคลดังกล่าวให้สาธารณชนทราบ แล้วรวบรวมทรัพย์สินที่ถูกอายัดไว้และทรัพย์สินอื่น ๆ ที่น่าเชื่อว่าเป็นของบุคคลดังกล่าวและพิจารณาวินิจฉัยว่าบุคคลนั้นๆ ร่ำรวยผิดปกติหรือมีทรัพย์สินเพิ่มขึ้นผิดปกติหรือไม่ ทั้งในการปฏิบัติหน้าที่ของ คตส. วินิจฉัยว่าเป็นทรัพย์สินที่ได้มาโดยมิชอบ หรือมีเพิ่มมากขึ้นผิดปกติตกเป็นของแผ่นดิน เว้นแต่ผู้ถูกกล่าวหาสามารถนำพยานหลักฐานมาแสดงให้เห็น คตส. เชื่อว่าทรัพย์สินต่างๆ ตนได้มาโดยชอบภายในกำหนดสิบห้าวัน คำวินิจฉัย ของ คตส. ตามข้อ 2 และข้อ 6 ดังกล่าวมีผลให้ทรัพย์สินที่ คตส. วินิจฉัยว่า ได้มาโดยมิชอบ หรือมีเพิ่มผิดปกติตกเป็นของแผ่นดินเท่ากับเป็นการสั่งลงโทษรับทรัพย์สินในทางอาญานั้นเอง

ผู้เขียนเห็นว่า คำวินิจฉัยของ คตส. ว่า บุคคลใดร่ำรวยผิดปกติหรือมีทรัพย์สินเพิ่มขึ้นผิดปกติ ให้ทรัพย์สินที่ได้มาโดยมิชอบหรือมีเพิ่มขึ้นผิดปกติตกเป็นของแผ่นดินเป็นการใช้อำนาจบริหารเป็นกฎหมายพิเศษ การตกเป็นของแผ่นดินของทรัพย์สินดังกล่าวเป็นผลมาจากคำวินิจฉัยของคณะกรรมการตรวจสอบทรัพย์สินว่าร่ำรวยผิดปกติ หรือมีทรัพย์สินเพิ่มขึ้นผิดปกติ ไม่ใช่จากการวินิจฉัยโดยตรงให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดิน ถึงแม้ว่าข้อ 6 บัญญัติว่าบุคคลที่คณะกรรมการวินิจฉัยว่าร่ำรวยผิดปกติหรือมีทรัพย์สินเพิ่มขึ้นผิดปกติ มีสิทธิยื่นคำขอพิสูจน์ว่าตนได้ทรัพย์สินนั้นมาโดยชอบโดยยื่นต่อศาลแพ่งภายในหกสิบวันนับตั้งแต่วันที่ได้รับแจ้งคำวินิจฉัยของคณะกรรมการตรวจสอบทรัพย์สิน การดำเนินการด้วยกระบวนการทางศาลดังกล่าวเป็นเพียงการขอคืนทรัพย์สินที่ตกเป็นของแผ่นดินแล้วกลับคืนมาเป็นของบุคคลที่ คตส. วินิจฉัยว่าร่ำรวยผิดปกติหรือมีทรัพย์สินเพิ่มขึ้นผิดปกติ ลักษณะการให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดินตามประกาศคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติฉบับที่ 26 ไม่ใช่การรับทรัพย์สินด้วย

กระบวนการทางอาญาเพราะการตกเป็นของแผ่นดิน ไม่ได้เป็นผลเนื่องมาจากการลงโทษทางอาญาและไม่ใช้การริบทรัพย์สินด้วยกระบวนการทางแพ่ง เพราะการตกเป็นของแผ่นดินไม่ใช่เป็นผลเนื่องมาจากคำวินิจฉัยของศาล ตามประกาศ รสช. ฉบับที่ 26 เป็นมาตรการให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดินในทางปกครอง

3.5 กรณีเปรียบเทียบกับการริบทรัพย์สินด้วยกระบวนการทางแพ่ง ประกาศคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ ฉบับที่ 26 มีลักษณะเหมือนกับการริบทรัพย์สินด้วยกระบวนการทางแพ่งที่ว่า คณะกรรมการตรวจสอบทรัพย์สินพิจารณาวินิจฉัยว่า นักการเมืองคนใดร่ำรวยผิดปกติหรือมีทรัพย์สินเพิ่มขึ้นผิดปกติ มีผลให้ทรัพย์สินที่ได้มาโดยมิชอบตกเป็นของแผ่นดินโดยมิได้พิจารณาความผิดของเจ้าของทรัพย์สิน แต่มาตรการในการให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดินดังกล่าว มิใช่การริบทรัพย์สินด้วยกระบวนการทางแพ่งตามหลักกฎหมายคอมมอนลอว์ เพราะไม่ใช่เรื่องการริบทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดอาญาและการตกเป็นของแผ่นดิน เนื่องมาจากการวินิจฉัยของคณะกรรมการตรวจสอบทรัพย์สินไม่ใช่ศาล เหมือนกับการริบทรัพย์สินด้วยกระบวนการทางแพ่ง ซึ่งการริบทรัพย์สินด้วยกระบวนการทางแพ่งแม้จะมีการริบทรัพย์สินโดยฝ่ายบริหารแต่ฝ่ายบริหารจะริบทรัพย์สินได้เมื่อไม่มีผู้โต้แย้ง ถ้ามีผู้โต้แย้งจะต้องเสนอเรื่องให้ พนักงานอัยการดำเนินคดีในชั้นศาล

4. ร่างพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการปกปิดหรือเปลี่ยนแปลงสภาพทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิด พ.ศ. ....²¹

ร่างพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการปกปิดและเปลี่ยนแปลงสภาพทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิด พ.ศ. .... มีวัตถุประสงค์เพื่อปราบปรามการปกปิดหรือเปลี่ยนแปลงสภาพทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด และทรัพย์สิน

²¹ เอกสารร่างพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการปกปิดหรือเปลี่ยนแปลงสภาพทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิด พ.ศ. .... ร่างฉบับสัมมนา 22 กุมภาพันธ์ 2538 กองนิติการและพิสูจน์หลักฐาน สำนักงาน ป.ป.ส. .

ดังกล่าว รวมทั้งการปราบปรามและป้องกันมิให้ผู้กระทำความผิดมีหรือใช้ประโยชน์จากทรัพย์สินดังกล่าว จึงได้กำหนดมาตรการต่างๆ เพื่อให้สามารถดำเนินการปราบปรามการปกปิด หรือเปลี่ยนแปลงสภาพทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด และรับทรัพย์สินดังกล่าวให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และเพื่อให้สอดคล้องกับอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยการต่อต้านการลักลอบค้ายาเสพติดและวัตถุที่ออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาท ค.ศ. 1988 ซึ่งประเทศไทยจะได้ดำเนินการเข้าเป็นภาคีต่อไป รายละเอียดและขั้นตอนต่างๆ ในการปราบปรามการปกปิดหรือเปลี่ยนแปลงสภาพทรัพย์สิน มีดังนี้

4.1 ประเภทของทรัพย์สินที่ตกเป็นของแผ่นดิน แบ่งได้เป็น 3 ประเภท คือ

1. ทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำความผิดมูลฐาน หรือมีส่วนร่วมในการกระทำความผิดมูลฐาน หรือทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำความผิด ตามมาตรา 25 หรือมาตรา 26 (มาตรา 3 (1) (2))

2. ทรัพย์สินที่ได้มาจากการแปรสภาพ หรือโอนไปซึ่งทรัพย์สินตามข้อ 1 โดยผู้ได้มารู้ว่าเป็นการได้มาจากการแปรสภาพและโอนทรัพย์สิน (มาตรา 3 (3))

3. ดอกผลของทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิด (มาตรา 21)

จะเห็นได้ว่าทรัพย์สินที่ตกเป็นของแผ่นดินตามร่างพระราชบัญญัติฉบับนี้ เป็นทรัพย์สินหลายประเภทไม่ใช่เฉพาะทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำความผิดเท่านั้น ยังขยายไปถึงทรัพย์สินที่ได้แปรสภาพ โอนไปยังบุคคลภายนอกซึ่งผู้รับโอนได้มาโดยรู้ว่าเป็นการได้มาจากการแปรสภาพและโอนทรัพย์สิน รวมทั้งดอกผลของทรัพย์สินดังกล่าวด้วย ประเภทของทรัพย์สินที่จะตกเป็นของแผ่นดินมีขอบเขตกว้างกว่าการรับทรัพย์สินทางอาญา เพราะความมุ่งหมายในการออกร่างพระราชบัญญัติฉบับนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อทำลายแรงจูงใจของอาชญากรรม มิให้ทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดไปใช้ประโยชน์ต่อไป

4.2 ขั้นตอนการยึดหรืออายัดทรัพย์สินชั่วคราว

4.2.1 กระบวนการรวบรวมพยานหลักฐาน ร่างพระราชบัญญัติฉบับนี้บัญญัติให้สำนักงานบริหารข้อมูลเกี่ยวกับการปกปิด หรือเปลี่ยนแปลงสภาพทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดเป็นผู้รับรายงานเกี่ยวกับทรัพย์สินที่มีเหตุอันควรสงสัยว่า เป็นทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดแล้วติดตามและตรวจสอบทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิด

ซึ่งในการตรวจสอบทรัพย์สิน หัวหน้าสำนักงานและพนักงานเจ้าหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายจาก หัวหน้าสำนักงาน มีอำนาจสอบถามหรือเรียกสถาบันการเงินรวมทั้งบุคคลใดๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง หรือสอบถามหรือเรียกเจ้าหน้าที่ของส่วนราชการ องค์การหรือหน่วยงานของรัฐหรือรัฐวิสาหกิจ มาเพื่อให้ถ้อยคำ ส่งคำชี้แจงเป็นหนังสือหรือส่งบัญชีเอกสารหรือหลักฐานใดๆ มาเพื่อตรวจสอบ หรือเพื่อประกอบการพิจารณา และมีอำนาจเข้าไปในเคหสถาน สถานที่ หรือยานพาหนะใดๆ ที่มีเหตุอันควรสงสัยว่ามีการซุกซ่อนหรือปกปิดทรัพย์สิน พยานหลักฐานหรือวัตถุใดๆ ที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดมูลฐานเพื่อทำการตรวจค้นหรือเพื่อประโยชน์ในการตรวจสอบ ยึดหรืออายัด ในเวลากลางวันระหว่างพระอาทิตย์ขึ้นถึงพระอาทิตย์ตก ในกรณีที่มีเหตุอันควรเชื่อได้ว่า หากไม่ดำเนินการโดยทันทีเอกสารหรือวัตถุดังกล่าวนั้นจะถูกยกย้าย ก็ให้มีอำนาจเข้าไปในเวลากลางคืนได้ ทั้งนี้โดยไม่ต้องมีหมาย (มาตรา 7) และวินิจฉัยว่าทรัพย์สินใดเป็นทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดหรือไม่ และรวบรวมพยานหลักฐานส่งพนักงานอัยการเพื่อดำเนินการยื่นคำร้องขอให้ศาลสั่งให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดิน (มาตรา 6)

สำนักงานบริหารข้อมูลเกี่ยวกับการปกปิด หรือเปลี่ยนแปลงสภาพทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิด เป็นหน่วยงานที่รวบรวมข้อมูลเพื่อส่งต่อให้พนักงานอัยการยื่นคำร้องขอให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดิน ขณะเดียวกันก็มีอำนาจในการสั่งยึดหรืออายัดทรัพย์สินไว้ชั่วคราว ตามมาตรา 25

4.2.2 การยึดหรืออายัดทรัพย์สิน เพื่อป้องกันมิให้ทรัพย์สินถูกโอน ขาย จำหน่ายหรือยกย้ายไปเสียให้พ้นตามอำนาจศาล ก่อนที่พนักงานอัยการยื่นคำร้องขอให้ศาลสั่งให้ทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดตกเป็นของแผ่นดิน ร่างพระราชบัญญัตินี้บัญญัติให้มีการยึดหรืออายัดทรัพย์สินไว้มีรายละเอียด ดังนี้

มาตรา 22 บัญญัติว่า ในกรณีที่มีความจำเป็นเร่งด่วน เพื่อมิให้ทรัพย์สินตาม มาตรา 21 ถูกโอน ขาย จำหน่ายหรือยกย้ายไปเสียให้พ้นตามอำนาจศาล สำนักงานอาจเสนอเรื่องให้พนักงานอัยการยื่นคำขอฝ่ายเดียวร้องขอให้ศาลมีคำสั่งยึด หรืออายัดทรัพย์สินนั้นไว้ชั่วคราวก่อนพิพากษา ให้ศาลพิจารณาคำขอเป็นการด่วน ถ้าเป็นที่พอใจว่าคำขอนั้นมีเหตุสมควร ให้ศาลมีคำสั่งหรือออกหมายตามที่ขอโดยไม่ชักช้า

มาตรา 24 บัญญัติว่า เพื่อประโยชน์แก่การยื่นคำร้องขอตามมาตรา 21 หรือ คำขอตามมาตรา 22 หากมีเหตุอันควรเชื่อได้ว่าทรัพย์สินรายใดอาจมีการโอน ยกย้าย ซุกซ่อน หรือเป็นกรณีที่มีเหตุผลและความจำเป็นเร่งด่วนอย่างอื่น ให้สำนักงานมีอำนาจสั่งยึดหรืออายัด

ทรัพย์สินนั้นไว้ชั่วคราว ก่อนการยื่นคำร้องขอหรือคำขอตามมาตรา 21 หรือมาตรา 22 มีกำหนดไม่เกิน 90 วัน

ผู้มีอำนาจสั่งยึดหรืออายัดทรัพย์สิน พิจารณาได้ดังนี้

1. ศาลเป็นผู้มีอำนาจสั่งยึดหรืออายัดทรัพย์สินตามคำขอของพนักงานอัยการ เป็นการยึดหรืออายัดชั่วคราวก่อนพิพากษาให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดินเป็นการดำเนินการยึดหรืออายัดทรัพย์สินโดยกระบวนการชั้นศาลไม่มีกำหนดระยะเวลา ต่างจาก ข้อ 2

2. สำนักงานมีอำนาจสั่งยึด หรืออายัดทรัพย์สินไว้ชั่วคราวก่อนพนักงานอัยการยื่นคำร้องขอให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดิน หรือก่อนพนักงานอัยการยื่นคำขอให้ศาลมีคำสั่งยึดหรืออายัดทรัพย์สินไว้ชั่วคราวก่อนพิพากษา แต่คำสั่งยึดหรืออายัดของสำนักงานมีผลเพียง 90 วัน เท่านั้น ตามร่างพระราชบัญญัตินี้สำนักงานมีอำนาจทั้งรวบรวมข้อมูลและมีอำนาจสั่งยึดหรืออายัดทรัพย์สิน เป็นการดำเนินการกระบวนการยึดหรืออายัดโดยฝ่ายบริหาร

การยึดหรืออายัดทรัพย์สินตามร่างฉบับนี้ แม้จะมีการยึดหรืออายัดเหมือนกับการริบทรัพย์สิน ตามพระราชบัญญัติมาตรการในการป้องกันการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด พ.ศ. 2534 แต่ต่างกันกล่าวคือ การยึดหรืออายัดทรัพย์สินตามพระราชบัญญัติมาตรการในการป้องกันการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด เป็นการยึดหรืออายัดทรัพย์สินโดยฝ่ายบริหาร แต่ตามพระราชบัญญัติฉบับนี้ มีทั้งการยึดหรืออายัดทรัพย์สินโดยกระบวนการทางศาล และฝ่ายบริหาร เมื่อพิจารณาการยึดหรืออายัดทรัพย์สินของสหรัฐจะเห็นว่า การยึดหรืออายัดทรัพย์สินของสหรัฐมีหลายวิธีดังได้กล่าวรายละเอียดมาตั้งแต่ต้น แต่การยึดหรืออายัดทรัพย์สินตามหลักเกณฑ์ การริบทรัพย์สินด้วยกระบวนการทางแพ่งมีผลทำให้ทรัพย์สินนั้นตกเป็นของแผ่นดินทันที แต่ยังไม่สมบูรณ์จนกว่าศาลพิพากษาให้ริบทรัพย์สินซึ่งต่างจากการยึดหรืออายัดทรัพย์สินตามพระราชบัญญัติมาตรการในการป้องกันการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด พ.ศ. 2534 และร่างพระราชบัญญัติฉบับนี้

4.3 การดำเนินการให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดิน

4.3.1 เขตอำนาจศาล มาตรา 23 บัญญัติว่า คำร้องตามมาตรา 21 และคำขอตามมาตรา 22 ให้ยื่นต่อศาลส่วนแพ่งที่มีเขตอำนาจ และให้นำประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับโดยอนุโลม

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 4 ทวิ บัญญัติว่า คำฟ้องเกี่ยวกับอสังหาริมทรัพย์หรือสิทธิหรือประโยชน์อันเกี่ยวกับอสังหาริมทรัพย์ ให้เสนอต่อศาลที่อสังหาริมทรัพย์นั้นตั้งอยู่ในเขตศาล ไม่ว่าจำเลยจะมีภูมิลำเนาอยู่ในราชอาณาจักรหรือไม่

จากบทบัญญัติ มาตรา 23 พนักงานอัยการจะต้องยื่นคำร้องขอต่อศาลซึ่งทรัพย์สินนั้นตั้งอยู่ในเขตศาล ให้ทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดตกเป็นของแผ่นดินตามมาตรา 4 ทวิ บัญญัติไว้เฉพาะอสังหาริมทรัพย์หรือสิทธิหรือประโยชน์อันเกี่ยวกับอสังหาริมทรัพย์ แต่ตามร่างพระราชบัญญัติฉบับนี้ใช้คำว่า ทรัพย์สิน คำว่าทรัพย์สินตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 138 บัญญัติว่า ทรัพย์สิน หมายความรวมทั้งทรัพย์สินและวัตถุไม่มีรูปร่างซึ่งอาจมีราคาและถือเอาได้ ดังนั้นการยื่นคำร้องขอให้ศาลสั่งให้วัตถุไม่มีรูปร่าง ซึ่งอาจมีราคาและถือเอาได้ เช่น ใบหุ้น พันธบัตร ผู้เขียนเห็นว่าให้ยื่นคำร้องขอต่อศาลที่พบใบหุ้น หรือพันธบัตร ถือได้ว่าทรัพย์สินนั้นอยู่ในเขตอำนาจศาล

4.3.2 การยื่นคำร้องขอต่อศาลให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดิน พนักงานอัยการเป็นผู้ยื่นคำร้องขอต่อศาล ให้สั่งให้ทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดรวมทั้งดอกผลของทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดให้ตกเป็นของแผ่นดิน ในการยื่นคำขอให้ศาลสั่งให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดิน กฎหมายกำหนดไว้ว่า ให้สำนักงานเสนอเรื่องให้พนักงานอัยการยื่นคำร้องขอต่อศาล ให้สั่งให้ทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดรวมทั้งดอกผลของทรัพย์สินนั้นให้ตกเป็นของแผ่นดิน ไม่ว่าจะ มีผู้ถูกลงโทษตามคำพิพากษาหรือไม่ (มาตรา 21) ผู้เขียนเห็นว่า ในเรื่องการยื่นคำร้องขอต่อศาลให้สั่งให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดิน ถ้าพนักงานอัยการเคยยื่นคำขอฝ่ายเดียวให้ศาลมีคำสั่งยึด หรืออายัดทรัพย์สินนั้นไว้ชั่วคราวก่อนพิพากษา และศาลมีคำสั่งหรือออกหมายตามที่ขอ พนักงานอัยการไม่มีอำนาจใช้ดุลพินิจที่จะไม่ยื่นคำร้องขอต่อศาลให้สั่งให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดิน เพราะในชั้นที่ขอยึดหรืออายัดชั่วคราวต่อศาล พนักงานอัยการมีหน้าที่แสดงให้ศาลเห็นว่า ในการตรวจสอบธุรกรรมที่มีเหตุอันควรสงสัยว่า เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดมูลฐาน หรือในการตรวจสอบทรัพย์สินที่มีเหตุอันควรสงสัยว่าเป็นทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิด ว่าธุรกรรมหรือทรัพย์สินเป็นวัตถุแห่งการโอนหรือเปลี่ยนแปลงสภาพหรือถูกปกปิดหรือถูกอำพรางที่มาแห่งทรัพย์สิน และกรณีถ้าเป็นการสั่งยึดหรืออายัดชั่วคราวตามคำสั่งสำนักงาน (มาตรา 24) พนักงานอัยการไม่มีอำนาจใช้ดุลพินิจว่าจะยื่นคำร้องขอต่อศาลให้สั่งให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดินหรือไม่ เช่นเดียวกับ

การจะให้ทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดตามพระราชบัญญัติฉบับนี้ตกเป็นของแผ่นดินหรือไม่ ควรให้ศาลเป็นผู้ใช้ดุลพินิจ

4.3.3 ผู้มีสิทธิขอพิสูจน์ ผู้มีสิทธิยื่นคำร้องเข้ามาในคดีที่พนักงานอัยการยื่นคำร้องขอต่อศาลให้สั่งให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดิน คือ

1. ผู้เป็นเจ้าของที่แท้จริง
2. เป็นผู้รับโอนหรือรับประโยชน์ และได้รับทรัพย์สินนั้นมาโดยสุจริต และมีค่าตอบแทน หรือได้มาตามสมควรในทางศีลธรรมอันดี หรือในทางกุศลสาธารณ

ผู้มีสิทธิยื่นคำร้องขอเข้ามาในคดีตามร่างพระราชบัญญัติฉบับนี้ มีสิทธิยื่นคำร้องเข้ามาในชั้นศาล และเป็นผู้มีภาระการพิสูจน์

4.3.4 ภาระการพิสูจน์ ตามร่างพระราชบัญญัติฉบับนี้พนักงานอัยการโจทก์มีหน้าที่พิสูจน์ข้อเท็จจริง อันเป็นเงื่อนไขแห่งการสันนิษฐานตามกฎหมายโดยพนักงานอัยการไม่ต้องพิสูจน์ให้ปราศจากความสงสัยว่าทรัพย์สินนั้นเป็นทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดแต่กำหนดให้ ผู้อ้างว่าเป็นเจ้าของทรัพย์สินมีภาระการพิสูจน์ว่า

- (1) ตนเป็นเจ้าของที่แท้จริง และทรัพย์สินไม่ใช่ทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิด และมีใช้ดอกผลหรือทรัพย์สินที่ได้มาจากธุรกรรมดังกล่าว
- (2) ตนเป็นผู้รับโอนหรือรับประโยชน์และได้รับทรัพย์สินนั้นมาโดยสุจริต และมี

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

คำตอบแทน หรือได้มาตามสมควรในทางศีลธรรมอันดี หรือในทางกุศลสาธารณ ²²

ร่างพระราชบัญญัตินี้กำหนดให้การกระทำการพิสูจน์ตกแก่ ผู้อ้างว่าเป็นเจ้าของทรัพย์สิน เช่นเดียวกับ พระราชบัญญัติมาตรการในการปราบปรามผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด พ.ศ. 2534 และการริบทรัพย์สินด้วยกระบวนการทางแพ่ง ด้วยเหตุว่าวัตถุประสงค์ในการบัญญัติกฎหมายฉบับนี้เพื่อป้องกันมิให้ผู้กระทำความผิดนำทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำความผิดฐาน ค้ายาเสพติดหรือความผิดฐานฟอกเงินไปใช้ประโยชน์ในด้านต่าง ๆ จึงผลักการกระทำการพิสูจน์ให้ตก แก่ผู้อ้างว่าเป็นเจ้าของทรัพย์สิน ประกอบกับการโอนหรือเปลี่ยนสภาพทรัพย์สินหรือปกปิดหรือ อำพรางที่มาของทรัพย์สินมีวัตถุประสงค์เพื่อเปลี่ยนลักษณะที่แท้จริงของเงินหรือทรัพย์สินที่ได้มา โดยไม่ชอบด้วยกฎหมายให้เป็นเงินหรือทรัพย์สินที่ได้มาโดยชอบด้วยกฎหมาย พยานหลักฐาน ต่าง ๆ ในการกระทำความผิดจึงอยู่ในความรู้เห็นส่วนตัวของผู้กระทำความผิดฝ่ายเดียว ยากที่ เจ้าหน้าที่ของรัฐจะติดตามมาได้และเพื่อปกป้องผลประโยชน์ของสังคมเป็นส่วนใหญ่ จึงผลักการ กระทำการพิสูจน์ให้ตกแก่ผู้อ้างว่าเป็นเจ้าของทรัพย์สิน

4.3.5 ผลคำสั่งศาลให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดิน คำสั่งศาลให้ทรัพย์สิน ตกเป็นของแผ่นดินมีผลตกเป็นของแผ่นดินโดยทันทีและสมบูรณ์ และมีผลผูกพันต่อบุคคลทั่วไป

²² มาตรา 21 บัญญัติว่า ในการตรวจสอบธุรกรรมที่มีเหตุอันควรสงสัยว่าเกี่ยวข้อง กับการกระทำความผิดมูลฐาน หากมีพยานหลักฐานเชื่อได้ว่าธุรกรรมนั้นเป็นการโอนหรือ เปลี่ยนสภาพทรัพย์สินหรือปกปิดหรืออำพรางที่มาของทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิด ให้สำนักงานเสนอเรื่องให้พนักงานอัยการยื่นคำร้องขอต่อศาล ให้สั่งให้ทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับ การกระทำความผิดรวมทั้งดอกผลของทรัพย์สินนั้นให้ตกเป็นของแผ่นดิน ไม่ว่าจะมีส่วนถูกหลงโทษ ตามคำพิพากษาส่วนอาญาหรือไม่ เว้นแต่บุคคลซึ่งอ้างว่าเป็นเจ้าของทรัพย์สินจะแสดงให้เห็นว่า

(1) ตนเป็นเจ้าของที่แท้จริง และทรัพย์สินนั้นไม่ใช่ทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการกระทำ ความผิดและมีใช้ดอกผลหรือทรัพย์สินที่ได้มาจากการทำธุรกรรมดังกล่าว

(2) ตนเป็นผู้รับโอนหรือรับประโยชน์ และได้ทรัพย์สินนั้นมาโดยสุจริต และมี คำตอบแทน หรือได้มาตามสมควรในทางศีลธรรมอันดีหรือในทางกุศลสาธารณ

รวมทั้งผู้อ้างว่าเป็นเจ้าของทรัพย์สินด้วย เพราะการริบทรัพย์สินตามร่างพระราชบัญญัติฉบับนี้ เป็นการริบทรัพย์สินด้วยกระบวนการทางแพ่งมีสภาพบังคับเหนือทรัพย์สิน และตามร่างพระราชบัญญัติฉบับนี้ ไม่ได้บัญญัติให้ผู้อ้างว่าเป็นเจ้าของมีสิทธิยื่นคำร้องขอคืนทรัพย์สินภายหลังที่ศาลมีคำสั่งแล้ว ผู้อ้างว่าเป็นเจ้าของจะต้องยื่นคำร้องเข้ามาในชั้นศาลเพื่อคัดค้านคำขอของพนักงานอัยการโจทก์ที่ยื่นคำร้องขอให้ศาลสั่งให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดิน

4.3.6 สภาพบังคับ คำสั่งศาลให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดินเป็นการริบทรัพย์สินด้วยกระบวนการทางแพ่ง ประเด็นในการพิจารณาคดีพิจารณาว่า ทรัพย์สินที่พนักงานอัยการยื่นคำขอให้ศาลสั่งให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดิน เป็นทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดหรือเป็นการปกปิดหรือเปลี่ยนสภาพทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดหรือไม่ ศาลไม่ได้พิจารณาความผิดของบุคคลผู้เป็นเจ้าของทรัพย์สิน ถ้าผู้เป็นเจ้าของทรัพย์สินพิสูจน์ให้ ศาลเห็นไม่ได้ตามที่ตนมีภาระการพิสูจน์ตามมาตรา 21 ศาลจะสั่งให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดิน คำสั่งศาลมีสภาพบังคับเหนือตัวทรัพย์สินที่พนักงานอัยการยื่นคำร้อง ขอให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดิน

4.4 ลักษณะและมาตรการให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดิน การให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดินตามร่างพระราชบัญญัติฉบับนี้ เป็นมาตรการริบทรัพย์สินด้วยกระบวนการทางแพ่ง เพราะในการพิจารณาคดีเป็นการพิจารณาต่อตัวทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดโดยตรงไม่ใช่การพิจารณาความผิดของบุคคลผู้เป็นเจ้าของทรัพย์สินเห็นได้ว่า มาตรา 21 บัญญัติว่า การตกเป็นของแผ่นดินไม่ว่าจะมีผู้ถูกลงโทษตามคำพิพากษาส่วนอาญาหรือไม่และการตกเป็นของแผ่นดินตามพระราชบัญญัตินี้ บัญญัติไว้เกี่ยวกับความผิดทางอาญารูปปกปิดหรือเปลี่ยนสภาพทรัพย์สิน

4.5 กรณีเปรียบเทียบกับกรรณการริบทรัพย์สินด้วยกระบวนการทางแพ่ง การให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดินตามร่างพระราชบัญญัตินี้ เป็นการริบทรัพย์สินด้วยกระบวนการทางแพ่ง ดังจะเห็นได้ว่าในการพิจารณาว่าจะให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดินหรือไม่พิจารณา

จากตัวทรัพย์สินนั้นเองว่าเป็นทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำความผิดมูลฐาน²³ หรือมีส่วนร่วมในการกระทำความผิดมูลฐาน หรือเป็นทรัพย์สินที่ได้มาจากการแปรสภาพหรือเป็นดอกผลของทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิด โดยไม่มีการพิจารณาความผิดของบุคคลผู้เป็นเจ้าของทรัพย์สิน ไม่ว่าจะเจ้าของทรัพย์สินจะถูกลงโทษตามคำพิพากษาส่วนอาญาหรือไม่ สามารถริบทรัพย์สินตามร่างพระราชบัญญัติฉบับนี้ได้ กล่าวได้ว่าร่างพระราชบัญญัติฉบับนี้ได้รับอิทธิพลมาจากประเทศสหรัฐอเมริกา ที่ได้นำการริบทรัพย์สินด้วยกระบวนการทางแพ่งมาใช้กับความผิดทางอาญา นอกจากนี้ยังได้บัญญัติขั้นตอนการยึดหรืออายัดทรัพย์สินก่อนพนักงานอัยการยื่นคำร้องขอให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดิน และกำหนดให้เจ้าของทรัพย์สินเป็นผู้มีภาระการพิสูจน์ เช่นเดียวกับการริบทรัพย์สินด้วยกระบวนการทางแพ่งตามหลักกฎหมายคอมมอนลอว์ โดยพนักงานอัยการมีภาระการพิสูจน์ให้เข้าข้อสันนิษฐานตามที่กฎหมายกำหนด ซึ่งเรื่องดังกล่าวมิใช่เป็นเรื่องใหม่ในกฎหมายไทยแต่อย่างใด ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 211* , มาตรา 286 **

²³ มาตรา 3 บัญญัติว่า “ความผิดมูลฐาน” หมายความว่า การผลิต นำเข้า ส่งออก จำหน่าย หรือมีไว้ในครอบครองเพื่อจำหน่ายซึ่งยาเสพติด และให้หมายความรวมถึง การสมคบ สนับสนุน ช่วยเหลือหรือพยายามกระทำความผิดดังกล่าว

* ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 211 บัญญัติว่า ผู้ใดประชุมในที่ประชุมอั้งยี่หรือของโจร ผู้นั้นกระทำความผิดฐานเป็นอั้งยี่หรือของโจร เว้นแต่ผู้นั้นจะแสดงได้ว่าได้ประชุมโดยไม่รู้ว่าเป็นการประชุมของอั้งยี่หรือของโจร

**ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 286 บัญญัติว่า ผู้ใดอายุกว่าสิบหกปีดำรงชีพอยู่แม้เพียงบางส่วนจากรายได้ของหญิงซึ่งค้าประเวณี ต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่เจ็ดปีถึงยี่สิบปี และปรับตั้งแต่หนึ่งหมื่นสี่พันบาทถึงสี่หมื่นบาท หรือจำคุกตลอดชีวิต

พระราชบัญญัติศุลกากร พ.ศ. 2469 มาตรา 100 * เป็นต้น ได้กำหนดภาระการพิสูจน์ให้ตกแก่ผู้ต้องหา ร่างพระราชบัญญัติฉบับนี้กำหนดให้ภาระการพิสูจน์ตกแก่ผู้เป็นเจ้าของทรัพย์สินเพราะการกระทำความผิดเกี่ยวกับการฟอกเงิน พยานหลักฐานอยู่ในความรู้เห็นของผู้กระทำความผิดเพียงฝ่ายเดียว เป็นการยากที่จะให้พนักงานอัยการโจทก์พิสูจน์จนปราศจากข้อสงสัยจึงต้องนำหลักการหลักการภาระการพิสูจน์ให้ตกแก่ผู้เป็นเจ้าของทรัพย์สินมาใช้ และเพื่อให้วัตถุประสงค์ในการปราบปรามรายได้ที่ได้มาโดยมิชอบด้วยกฎหมายประสบความสำเร็จ อย่างไรก็ตาม ตามร่างพระราชบัญญัติฉบับนี้ไม่ได้บัญญัติเกี่ยวกับเรื่องให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดินมีผลย้อนหลังหรือไม่ ซึ่งการรับทรัพย์สินด้วยกระบวนการทางแพ่ง กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดินทันทีที่ทรัพย์สินนั้นได้ใช้หรือได้มาจากการกระทำความผิด

การนำมาตรการดังกล่าวมาใช้ เป็นการอุดช่องว่างตามพระราชบัญญัติมาตรการในการปราบปรามผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด พ.ศ. 2534 ที่บัญญัติให้เป็นการรับทรัพย์สิน

*พระราชบัญญัติศุลกากร มาตรา 100 บัญญัติว่า ในการฟ้องร้องคดีอันเกี่ยวข้องกับของซึ่งต้องยึด เพราะไม่เสียภาษีหรือเพราะเหตุพึงรับด้วยประการอื่นก็ดีหรือยึดเพื่อเอาค่าปรับตามพระราชบัญญัตินี้ก็ดี ถ้ามีข้อโต้แย้งเกิดขึ้นว่าภาษีสำหรับของนั้น ๆ ได้ส่งชำระถูกต้องแล้วหรือไม่ หรือว่าของนั้น ๆ ได้นำเข้ามา ได้ขนขึ้นจากเรือ ได้ส่งออก ได้บรรจุทุกลงเรือ ได้ขนย้ายไป ได้เก็บ ได้ขาย หรือได้จัดการอย่างอื่นโดยชอบด้วยกฎหมายหาไม่ไซ้ ท่านว่าหน้าที่พิสูจน์ตกแก่จำเลยทุกคดีไป

ผู้ใดไม่มีปัจจัยอย่างอื่นอันปรากฏสำหรับดำรงชีพ หรือไม่มีปัจจัยพอเพียงสำหรับดำรงชีพและ

(1) ปรากฏว่าอยู่ร่วมกับหญิงซึ่งค้าประเวณี หรือสมาคมกับหญิงซึ่งค้าประเวณีคนเดียวหรือหลายคนเป็นอาจิดน

(2) กินอยู่หลับนอนหรือรับเงิน หรือประโยชน์อย่างอื่นโดยหญิงผู้ค้าประเวณีเป็นผู้จัดให้

(3) เข้าแทรกแซงเพื่อช่วยหญิงซึ่งค้าประเวณี ในการทะเลาะวิวาทกับผู้ที่คบค้ากับหญิงซึ่งค้าประเวณีนั้น ให้ถือว่าผู้นั้นดำรงชีพอยู่จากรายได้ของหญิงในการค้าประเวณี เว้นแต่จะพิสูจน์ให้เป็นที่พอใจได้ว่ามิได้เป็นเช่นนั้น

ด้วยกระบวนการทางอาญา จะกระทำได้อีกเมื่อศาลพิพากษาว่าจำเลยกระทำความผิดเกี่ยวกับ ยาเสพติด ถ้าศาลไม่ได้พิพากษาว่าจำเลยกระทำความผิดจะริบทรัพย์สินดังกล่าวไม่ได้ ถึงแม้ว่า ในชั้นคณะกรรมการตรวจสอบทรัพย์สิน ผู้ถูกตรวจสอบหรือผู้ซึ่งอ้างว่าเป็นเจ้าของทรัพย์สิน ไม่สามารถแสดงหลักฐานได้ว่า ทรัพย์สินที่ถูกตรวจสอบไม่เกี่ยวเนื่องกับการกระทำความผิด เกี่ยวกับยาเสพติด หรือได้รับโอนทรัพย์สินนั้นมาโดยสุจริตและมีค่าตอบแทน หรือเป็นทรัพย์สิน ที่ได้มาตามสมควรในทางศีลธรรมอันดีหรือในทางกุศลสาธารณ ร่างพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการปกปิดหรือเปลี่ยนแปลงสภาพทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิด ซึ่งบัญญัติ มาตรการให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดิน จะช่วยส่งเสริมให้วัตถุประสงค์ที่จะทำลายเศรษฐกิจ ของอาชญากรที่ค้ายาเสพติดได้ผลเป็นการตัดมูลเหตุจูงใจผู้กระทำความผิด เพราะการตกเป็น ของแผ่นดินไม่ได้ขึ้นอยู่กับคำพิพากษาในความผิดทางอาญาทั้งความผิดมูลฐาน และความผิด ตามพระราชบัญญัตินี้ ถึงแม้ว่าศาลไม่ได้พิพากษาว่า ผู้อ้างว่าเป็นเจ้าของทรัพย์สิน มีความผิดตามความผิดมูลฐานหรือในฐานะผู้ปกปิดหรืออำพรางลักษณะที่แท้จริงของการได้มา แหล่งที่ตั้ง การจำหน่าย การโอน การได้สิทธิใดๆ เกี่ยวกับทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการกระทำ ความผิด (มาตรา 26 วรรคสอง) ทรัพย์สินอาจตกเป็นของแผ่นดินได้ถ้าผู้อ้างว่าเป็นเจ้าของ ทรัพย์สินไม่สามารถพิสูจน์ได้ตามมาตรา 21 (1) หรือ (2)

การริบทรัพย์สินตามหลักกฎหมายไทย ให้หลักการริบทรัพย์สินตามประมวลกฎหมาย อาญาเป็นหลักกฎหมายพื้นฐานทั่วไป ซึ่งมีลักษณะเหมือนกับการริบทรัพย์สินด้วยกระบวนการ ทางอาญาในระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ นอกจากนี้ยังมีการริบทรัพย์สินที่มีหลักเกณฑ์ทาง กฎหมายแตกต่างจากกฎหมายอาญา เช่น พระราชบัญญัติมาตรการในการปราบปรามผู้กระทำ ความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด พ.ศ. 2534 ซึ่งได้รับแนวความมาจากการริบทรัพย์สินด้วยกระบวนการ ทางแพ่ง ได้บัญญัติหลักเกณฑ์ทางกฎหมายแตกต่างไปจากหลักกฎหมายอาญาดังได้กล่าว มาแล้ว และมีกฎหมายพิเศษบางเรื่อง เช่น ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1327 พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการ พ.ศ. 2518 ประกาศคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ ฉบับที่ 26 และร่างพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการปกปิดหรือเปลี่ยนแปลงสภาพทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิด พ.ศ. .... บัญญัติให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดิน ซึ่งไม่ใช่การริบทรัพย์สินด้วยกระบวนการทางอาญา การตกเป็นของแผ่นดินตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เป็นบทบัญญัติเกี่ยวกับการโอน กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินให้ตกเป็นของแผ่นดิน โดยไม่ได้บัญญัติถึงกระบวนการโอนไว้ตาม

พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการ พ.ศ. 2518
บัญญัติให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดินโดยกระบวนการทางแพ่งโดยนำมาใช้กับความผิดทางวินัย
ประกาศคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ บัญญัติให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดินโดย
กฎหมายพิเศษโดยมาตรการทางปกครอง และร่างพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปราม
การปกปิดหรือเปลี่ยนแปลงสภาพทรัพย์สินที่เกี่ยวพันกับการกระทำความผิด พ.ศ. .... บัญญัติให้
ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดินโดยนำกระบวนการทางแพ่งมาใช้กับความผิดทางอาญาเป็นครั้งแรก

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย